

**REPUBLIKA SRBIJA
GRAD NOVI PAZAR**

**Strateški i akcioni plan za mlade
u Novom Pazaru
2010 – 2012.**

Sadržaj dokumenta:

- 1. Uvod**
 - a) Informacija o projektu u okviru kojeg je sproveden proces strateškog planiranja
 - b) Participativno strateško planiranje kao pristup savremenom planiranju razvoja zajednice
 - c) Pristup u procesu strateškog planiranja unapređenja položaja mladih u Novom Pazaru
- 2. Tok procesa strateškog planiranja unapređenja položaja mladih u Novom Pazaru**
- 3. Osnovne karakteristike grada Novog Pazara**
- 4. Opis stanja mladih u Novom Pazaru**
- 5. Rezultati participativnog procesa planiranja**
 - a) Opšta zapažanja o stanju u zajednici sa fokusom na mlade
 - b) Strateška uloga i odgovornost socijalnih aktera definisana kroz izjave o vizijama i misijama, vrednosti i dogovorena ponašanja
- 6. Presek stanja mladih i samog grada Novog Pazara iskazan kroz pregled rezultata SWOT analize**
- 7. Analiza programa, projekata i usluga od značaja za mlade**
- 8. Analiza međusobnih očekivanja socijalnih aktera i preporuke za buduću saradnju**
- 9. Ključni elementi SWOT analize i procena upotrebljivosti njihovih relacija za donošenje strateških odluka**
- 10. Definisana pitanja ključna za buduću razvoj mladih u Novom Pazaru**
- 11. Strateške odluke kao odgovor na prepoznata ključna pitanja**
- 12. Monitoring i evaluacija implementacije strategije**
- 13. Akcioni plan - Matrice 1-4**

1. Uvod

a) Informacija o projektu u okviru kojeg je sproveden proces strateškog planiranja

Projekat „Izrada lokalnih strateških dokumenata za mlade u Novoj Varoši, Sjenici, Priboju i Novom Pazaru“ je projekat URBAN-IN-a, a realizaciju projekta podržala je Misija OEBS-a u Srbiji.

Projekat je imao za cilj da definiše strateške pravce ekonomskog i socijalnog razvoja mladih u Novom Pazaru, i to na sledeće načine:

- Podsticanjem i omogućavanjem učešća predstavnika mladih i svih relevantnih socijalnih aktera u procesu planiranja
- Promovisanjem saradnje svih sektora u procesu planiranja i izgradnjom efikasne mreže za međusektorsku saradnju
- Izgradnjom kapaciteta za unapređenje položaja mladih i zajednice u celini na lokalnom nivou
- Promovisanjem integrativnog pristupa u kreiranju i sprovođenju programa čiji je cilj unapređenje položaja mladih, kao i u nastupu prema domaćim i inostranim fondovima.

b) Participativno strateško planiranje kao pristup savremenom planiranju razvoja zajednice

Strateško planiranje, kao pristup u planiranju razvoja, sistematičan je i logički vođen proces, koji obuhvata sagledavanje i analizu svih elemenata prošlog i sadašnjeg delovanja subjekata planiranja, te definiše razvojne pravce u skladu sa zajedničkim interesima svih aktera procesa planiranja, kretanjima u okruženju i potrebama zajednice. Cilj procesa je da doprinese razvoju društva uz poštovanje demokratskih procedura i uvođenje prakse participativnog planiranja zasnovanog na odgovornom upravljanju resursima i aktivnom učešću institucija i građana, što u realitetu znači stavljanje u funkciju postojećih resursa, ulaganje socijalnog kapitala u pokretanje promena, stvaranje novih vrednosti u zajednici i podsticanje odgovornog odnosa prema sopstvenom razvoju.

Proces strateškog planiranja je jednim svojim delom usmeren na edukaciju učesnika procesa o metodama participativnog planiranja.

Kombinovanim metodama primenjenim u procesu planiranja nastoji se uspostaviti komunikacija sa što većim brojem socijalnih aktera u zajednici čije prisustvo doprinosi kvalitetu strateških odluka i samog Strateškog, Operativnog i Akcionog plana.

Usaglašeni i u formatu standardizovani dokument Strateškog plana održivog razvoja u sebi sadrži i plan razvoja društvene oblasti usklađen sa ekonomskim razvojem zajednice. Dokument je javan i sadrži sistem vrednosti koji zajednica promoviše i podržava.

Zašto planiranje ekonomskog i socijalnog razvoja u istom procesu? Zato što:

- pokreće inicijative za povezane društvene promene
- informiše širu javnost o planiranom, usklađenom razvoju zajednice
- podržava demokratizaciju procesa u društvu
- pruža mogućnost razmene važnih informacija, znanja i veština u zajednici
- podstiče razvoj novih usluga i uključuje nove davace usluga
- uvažava međusobnu uslovljenost ekonomskog i socijalnog razvoja
- usklađuje prostorno planiranje i razvoj sa principima održivog razvoja
- otvara nove izvore finansiranja

Na osnovu rezultata dobijenih na ovaj način, stvara se osnov za donošenje planskih odluka zasnovanih na činjenicama, bilo da se radi o odlučivanju u odnosu na programe i usluge u zajednici, kapacitete zajednice, odnose socijalnih aktera u zajednici i finansijska sredstva u zajednici.

c) Pristup u procesu strateškog planiranja unapređenja položaja mladih u Novom Pazaru

Proces strateškog planiranja za poboljšanje položaja mladih na lokalnom nivou preduzet je kao logični razvojni korak i nastavak implementacije usvojene Nacionalne strategije za mlade i opšteg društvenog opredeljenja da se preduzmu koraci i akcije u cilju stvaranja uslova koji bi omogućili poboljšanje položaja mladih u društvu i osigurali im mogućnost direktnog uticaja i učešća u životu i radu u zajednici. Sledstveno tome, cilj Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru je da, u skladu sa prepoznatim stanjem u zajednici, resursima zajednice, potrebama mladih u odnosu na zajednicu, kao i potrebama zajednice u odnosu na mlade, kreira i sprovede u stvarnost set inovativnih rešenja sa ciljem unapređenja položaja mladih u Novom Pazaru, u svim oblastima društvenog i ekonomskog života.

Strategija za unapređenje položaja mladih u Novom Pazaru uvažava međusobnu uslovljenost ekonomskog i socijalnog razvoja. Ekonomski razvoj je nemoguće planirati bez uvida u socijalno stanje i kreiranje socijalne politike, koja je ujedno i „proizvod“ postojeće ekonomske situacije i tranzicije. Istovremeno, u toj istoj ekonomiji se traži i rešenje za postojeće socijalne probleme.

Proces planiranja unapređenja položaja mladih svoje uporište nalazi i u sledećim strategijama: Nacionalna strategija zapošljavanja, Nacionalna strategija privrednog razvoja, Nacionalna strategija upravljanja otpadom, Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji, Reforma zdravstvenog i školskog sistema, Strategija razvoja socijalne zaštite, Strategije za smanjenje siromaštva u Srbiji, Nacionalna strategija o starenju i Strategija unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Srbiji, Strategija razvoja zvanične statistike u Republici Srbiji, Strategija reforme državne uprave u Republici Srbiji.

Uspešna realizacija procesa strateškog planiranja i implementacije Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru zahteva mobilizaciju socijalnih aktera u lokalnoj zajednici, izgradnju njihovih kapaciteta, a od posebnog značaja je i uključivanje samih

mladih u rešavanje problema sa kojima se susreću, kao i stvaranje uslova za njihov razvoj, ostanak i angažovanje u zajednici. .

Takođe, opšte opredeljenje za decentralizaciju svih sistema, otvara prostor kreiranju programa, projekata i usluga na lokalnom nivou doprinoseći njihovoj ekonomičnosti i boljoj dostupnosti krajnjim korisnicima, odnosno svim građanima.

Pristup planiranju bio je:

- *Lokalni* – obuhvata mlade u lokalnoj zajednici i uvažava lokalne specifičnosti
- *Reformski* – deo je sveukupnih reformskih procesa zasnovanih na evropskim standardima razvoja
- *Participativan* – uključuje sve bitne aktore procesa planiranja
- *Utemeljen* - na realnim okolnostima, raspoloživim resursima i potrebama mladih i zajednice
- *Oslonjen* – na savremene metode planiranja i analize svih važnih elemenata potrebnih za donošenje strateških odluka
- *Prilagođen* - situaciji na terenu, akterima i pozitivnoj promeni koja se želi ostvariti
- *Usmeren* - na sveobuhvatan razvoj utemeljen na principima decentralizacije i odgovornog upravljanja na nivou lokalne zajednice

2. Tok procesa strateškog planiranja unapređenja položaja mladih u Novom Pazaru

Proces strateškog planiranja unapređenja položaja mladih u Novom Pazaru sproveden je u periodu od aprila do oktobra 2009. godine. U procesu strateškog planiranja učestvovali su predstavnici različitih socijalnih aktera grada Novog Pazara, značajni za sagledavanje sadašnje situacije položaja mladih kao i predstavnici samih mladih, kao i za predlaganje strateških odluka koje doprinose usklađenom razvoju svih oblasti društvenog života u zajednici, različitih sistema i sektora, kao preduslova za sveukupni ekonomski i socijalni razvoj mladih i njihovu punu integraciju u zajednicu. .

Participativni proces strateškog planiranja unapređenja položaja mladih u Novom Pazaru vođen je po metodama akreditovanim kod Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu Republike Srbije. Proces planiranja su vodili autori akreditovanog programa Nives Radeljić i Željko Jovanović.

U procesu planiranja su učestvovali:

1. Aida Bojadžić, Nacionalna služba za zapošljavanje
2. Aida Ćorović, URBAN-IN
3. Ajsela Škrijelj, Youth Peer
4. Aladin Imamović, Mass Entertainment Group
5. Aleksandar Ivanović, Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru
6. Almasa Hadrović, Sportski savez
7. Azra Ademović, Youth Peer
8. Bisera Šećeragić, Evropski pokret u Srbiji - Lokalno veće N. Pazar
9. Vladimir Profilović, Agencija "Grupa"
10. Damir Hubanić, URBAN-IN

11. Edina Kočan, Internacionalni univerzitet u N. Pazaru
12. Enver Gusinac, Sportski savez
13. Ešref Džanefendić, URBAN-IN
14. Zenib Biberović, Kabinet gradonačelnika Novog Pazara
15. Zibija Dh. Šarenkapić, KC "Damad"
16. Zilha Ragipović, URBAN-IN
17. Ismail Hajdinović, URBAN-IN
18. Maida Papić, URBAN-IN
19. Omer Bronja, URBAN-IN
20. Sadija Džanefendić, URBAN-IN
21. Samir Fujaljić, Youth Peer
22. Sead Biberović, URBAN-IN
23. Seada Bogučanin, URBAN-IN
24. Seadetin Mujezinović, Zajedno protiv droge
25. Suada Žara, Zdravstveni centar
26. Fikreta Kijamet, Gradska uprava
27. Džemail Zornić, Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru
28. Džemaludin Paučinac, Kancelarija za mlade

Proces planiranja (ujedno i samog projekta) sproveden je kroz sledeće grupe aktivnosti, odnosno korake u planiranju:

1. Upoznavanje nosilaca planiranja sa procesom
2. Prezentacija projekta i procesa učesnicima i građanima
3. Sprovođenje edukacija predstavnika socijalnih aktera, kao podrška procesu
4. Implementacija procesa planiranja uz primenu participativnih metoda
5. Obrada dobijenih rezultata
6. Izrada strateškog dokumenta po logičkoj matrici
7. Prezentacija dokumenta Strategije i Akcionog plana za mlade

Vođenje procesa odvijalo se kroz radioničarski rad, obradu rezultata radionica, prezentacije i sastanke sa predstavnicima različitih socijalnih aktera na lokalnom nivou, sastanke te izradu Strategije i Akcionog plana za unapređenje položaja mladih u Novom Pazaru.

Tokom procesa korišćene su savremene metode planiranja. Kombinovan je rad u velikoj grupi i rad u malim grupama podeljenim po sektorima koje učesnici predstavljaju. Na taj način dobijeni su pogledi na iste teme iz različitih perspektiva. Rezultati rada u malim grupama zatim su prezentovani svima uz mogućnost dodatnih komentara i razmene mišljenja i informacija, sve do zajedničkog usaglašavanja (konsensusa).

Power Point prezentacija korišćena je tokom rada za predstavljanje ukupnog procesa planiranja, kao i za upoznavanje sa pojedinačnim metodama planiranja. Predlozi učesnika i rezultati rada u grupama tokom procesa takođe su obrađivani i prezentovani kao osnov za primenu svake sledeće metode, odnosno koraka tokom planiranja.

U radioničarskom radu primenjene su sledeće metode planiranja:

- Upoznavanje sa procesom

- Usklađivanje očekivanja učesnika
- Definisane izjave o viziji, misiji, i dogovaranje sistema vrednosti
- SWOT analiza sa elementima PESTE analize u odnosu na sadašnji položaj mladih u lokalnoj zajednici
- Analiza strategija, programa, projekata i usluga od značaja za mlade
- Analiza socijalnih aktera od značaja za unapređenje položaja mladih u lokalnoj zajednici
- Revizija SWOT analize
- Odabir četiri glavne komponente u SWOT analizi
- Tabela ukrštanja i procene relacija (područja akcije, odbrane, odluka i kontrole štete)
- Definisane ključnih pitanja za unapređenje položaja mladih u lokalnoj zajednici
- Definisane strateških pravaca razvoja
- Provera nalaza sa partnerima i učesnicima u procesu planiranja
- Definisane strateških odluka za Strategiju i Akcioni Plan, strukturiranih u logičke matrice

Metode primenjene u toku procesa planiranja imale su za cilj da:

- podstaknu preuzimanje građanske odgovornosti u procesima donošenja odluka, distribucije sredstava i sopstvenog prosperiteta
- doprinesu objektivnom sagledavanju sadašnjosti i budućnosti
- doprinesu realnom planiranju u odnosu na raspoložive resurse romske zajednice i lokalne zajednice u celini
- grade kapacitete socijalnih aktera za praksu dogovaranja i odlučivanja konsensusom
- doprinesu preuzimanju odgovornosti za sprovođenje dogovorenog
- u dogovorenim pravcima razvoja širi krug socijalnih aktera prepoznajući zajednički interes
- doprinesu primeni usvojenih metoda planiranja u svakodnevnom radu
- doprinesu razvoju individualnih i institucionalnih kapaciteta
- pruže mogućnost da se socijalni akteri međusobno bolje upoznaju i prevaziđu prepreke u međusobnoj komunikaciji i saradnji

Očekivanja učesnika od procesa planiranja, prema njihovim iskazima, bila su:

- Izrada Strategije i Akcionog plana za mlade je dobra prilika za rešavanje problema mladih u svim segmentima života i rada
- Prilika da mladi izlože i strukturiraju svoje ideje
- Odlična osnova da mladi realizuju svoje ideje
- Podrška kreativnosti mladih
- Doprinos na podizanju svesti mladih o značaju i mestu mladih u zajednici kao i u formiranju i prihvatanju novog sistema vrednosti
- Fokusiranje energije mladih u funkciju razvoja zajednice
- Uticaj na formiranje novih sadržaja za mlade (Omladinski centar)
- Konkretizovanje predloga za razvoj sporta
- Sistematizovanje programa dobre prakse za mlade i njihov prenos

- Obezbeđivanje programa za mlade koji bi bili praćeni adekvatnim ljudskim i prostornim kapacitetima
- Osavremenjavanje nastavnih programa i nastavnih sredstava (unapređivanje pedagoških sposobnosti profesora, međusobno razumevanje, ista pravila za sve, i poboljšanje atmosfere u nastavnom procesu)
- Poboljšanje sadržaja/kvaliteta studija
- Sinhronizovanje napora i resursa u zajednici za podršku Savetovalištu za mlade
- Ustanovljavanje kvalitetnih zdravstveni programa: prevencija, savetovanje
- Uticaj na širu zajednicu (druge opštine)

Izjave učesnika o efektima metoda primenjenih tokom procesa:

- Ozbiljan i studiozan metodološki pristup koji proces zaokružuje u logično zaokruženu celinu
- Metodološki pristup je veoma upotrebljiv za proveru i dopunu do sada stečenih znanja
- Samo učestvovanje u procesu je novo i kreativno iskustvo
- Učešće u procesu planiranja je doprinelo shvatanju značaja i potencijala mladih
- Proces strateškog planiranja unapređenja položaja mladih je šansa da mladi, delom i kroz sam proces planiranja, ostvare odgovarajuće mesto i ulogu u zajednici
- Argumenti proizašli iz procesa planiranja od koristi su za budući proces lobiranja i javnog zagovaranja mladih u zajednici
- Unapređena je komunikacija između učesnika procesa planiranja, kao i između pojedinaca koji se bave srodnim oblastima i teže zajedničkom cilju
- Ostvarena je razmena ideja unutar lokalne zajednice

Učesnicima procesa planiranja se najviše dopalo sledeće: interaktivne metode rada i razmena iskustava; otvorenost učesnika i mogućnost razjašnjenja dilema; konstruktivna radna atmosfera i mogućnost čestog dijaloga umesto rasprava; uzajamno zalaganje oko kreiranja ukupnog rada, rad u radionicama kao mogućnost potpunog učešća u rešavanju zadataka koji su postavljeni; kreativni rad; rad u grupama i upoređivanje rezultata između grupa; mogućnost komuniciranja sa drugim učesnicima; otvorenost; novine u pristupu pri planiranju razvoja mladih u zajednici i uključenost različitih socijalnih aktera, kao predstavnika različitih oblasti od značaja za mlade.

Rezultati postignuti procesom strateškog planiranja:

1. Zajednički je prepoznata potreba za usklađenim procesima strateškog planiranja razvoja u svim oblastima društvenog i ekonomskog života
2. Prepoznata je potreba za daljom demokratizacijom i decentralizacijom što omogućava preuzimanje odgovornosti za sopstveni razvoj
3. Prepoznati su i definisani raspoloživi lokalni potencijali koji treba da budu stavljeni u funkciju razvoja mladih u zajednici
4. Podržana je međusektorska saradnja svih važnih socijalnih aktera na lokalnom nivou kroz uključivanje njihovih predstavnika u proces strateškog planiranja
5. Dokument Strategije i Akcionog plana za mlade je strukturiran po principima logičke matrice, zasnovan na objektivnim metodama procene i donošenja odluka

- što omogućuje da se sledi logičan korak sopstvene razvojne faze u kojoj se nalaze mladi i zajednica u Novom Pazaru kao planska jedinica
6. Dokument (Staretgija i Akcioni plan struktuiran u četiri matrice) ujedno su i osnova za monitoring i evaluaciju sprovođenja plana. Procedure monitoringa, evaluacije i njihovih nosioca definisane su tokom procesa planiranja i sastavni su deo dokumenta
 7. Ojačani su kapacititi učesnika procesa planiranja u znanju i veštinama potrebnim za učešće u procesima planiranja i implementacije planova

Za potrebe procesa planiranja i obradu osnovnih podataka korišćena je i Strategija razvoja socijalne zaštite grada Novog Pazara, Statistički godišnjak, godišnji izveštaji i informacije dobijene od strane institucija i organizacija civilnog društva. Obrađene su osnovne socio-demografske karakteristike grada Novog Pazara. Načini prikupljanja podataka važnih za donošenje strateških odluka, po izvorima i vrsti, pratili su prepoznate potrebe tokom procesa planiranja. Obrađeni su svi prikupljeni podaci kao i rezultati sastanaka i radionica, i služili su kao osnov za donošenje strateških odluka.

3. Osnovne karakteristike grada Novog Pazara

Podaci o osnovnim karakteristikama grada Novog Pazara su preuzeti iz Strategije socijalne zaštite grada Novog Pazara koja je usvojena u julu 2009 godine

Geografski podaci o gradu Novom Pazaru

Geografija i topografija

Novi Pazar je ekonomski i kulturni centar Sandžaka, nalazi se u jugozapadnom delu Srbije.

Ukupna površina grada Novog Pazara, sa 99 naseljenih mesta, iznosi 742 km².

Reljef regije u kojoj se nalazi grad Novi Pazar ima uglavnom brdsko-planinska svojstva. Izdvaja se Pešterska visoravan, uske doline Ibra i Lima na istočnim, odnosno zapadnim granicama, i nevisoke planine (Golija, Radočelo, Rogozna, Giljeva, Ninaja, Jadovnik i Zlatar) po obodnim delovima Pešterske visoravni.

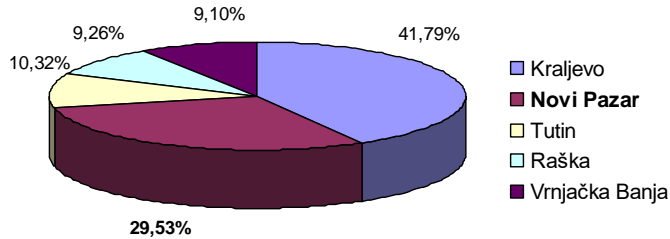

Novopazarska kotlina koja se nalazi između Golije, Rogozne i Pešterske visoravni, proteže se pravcem severozapad-jugoistok, a prečnik gornjeg oboda (Golija-Rogozna) iznosi oko 40 km. Njen najniži deo se prostire od Pazarišta (560 m) do Postenja (462 m) i nosi naziv Novopazarsko polje - dugo 9 km i široko 800 m.

Demografski podaci

Podaci koji slede pokazuju da na području Novog Pazara koje je površinom duplo manje od površine Kraljeva živi neznatno manji broj stanovnika

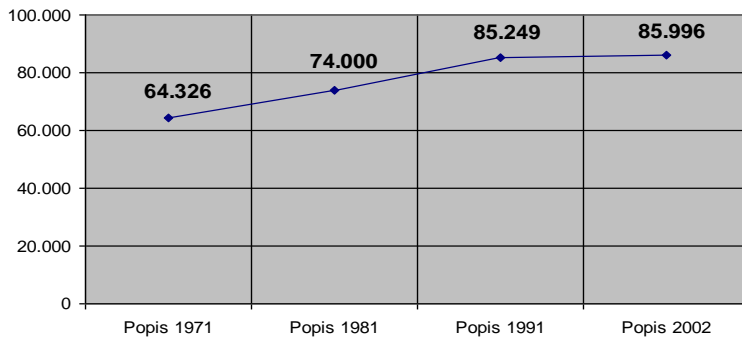
Stanovništvo Raškog okruga, 2002. - 291.230

Izvor: Republički zavod za statistiku

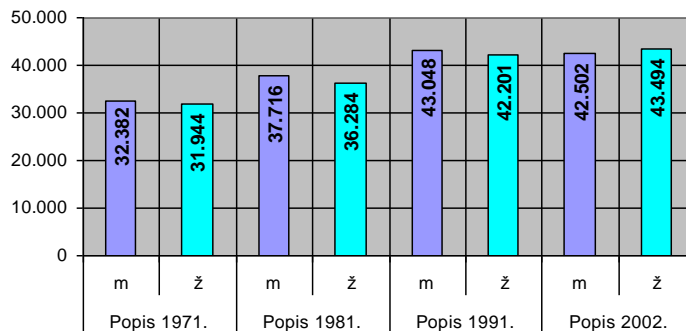
Prema podacima zvaničnih popisa stanovništva, evidentan je porast broja stanovnika, što se može tumačiti intenzivnim demografskim rastom Novog Pazara kao gradskog centra, posebno tokom 80-tih godina prošlog veka. U periodu od 1971. do 2002. godine, došlo je do povećanja populacije opštine Novi Pazar čak za 21.670 stanovnika, što predstavlja trećinu ili 33,7% od registrovanog broja stanovnika u 1971. godini. Ipak, u poslednjem popisnom intervalu zabeležen je neznatni porast stanovništva od 0,9%

Broj stanovnika u opštini Novi Pazar

Izvor: Republički zavod za statistiku

Struktura stanovništva prema polu

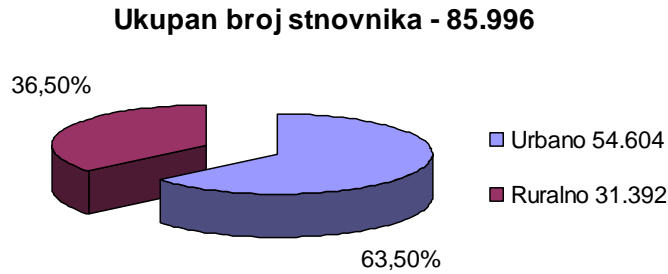

Prema polnoj strukturi, iako je gotovo uvek bio ujednačen broj muškaraca i žena, u 1971, 1981 i 1991. godini, muškarci su bili u neznatno većem broju. U poslednjem popisu iz 2002. godine, više je registrovano ženskog stanovništva (49,5%) od muškog stanovništva (49,5%).

Izvor: Republički zavod za statistiku

Odnos urbanog i ruralnog stanovništva

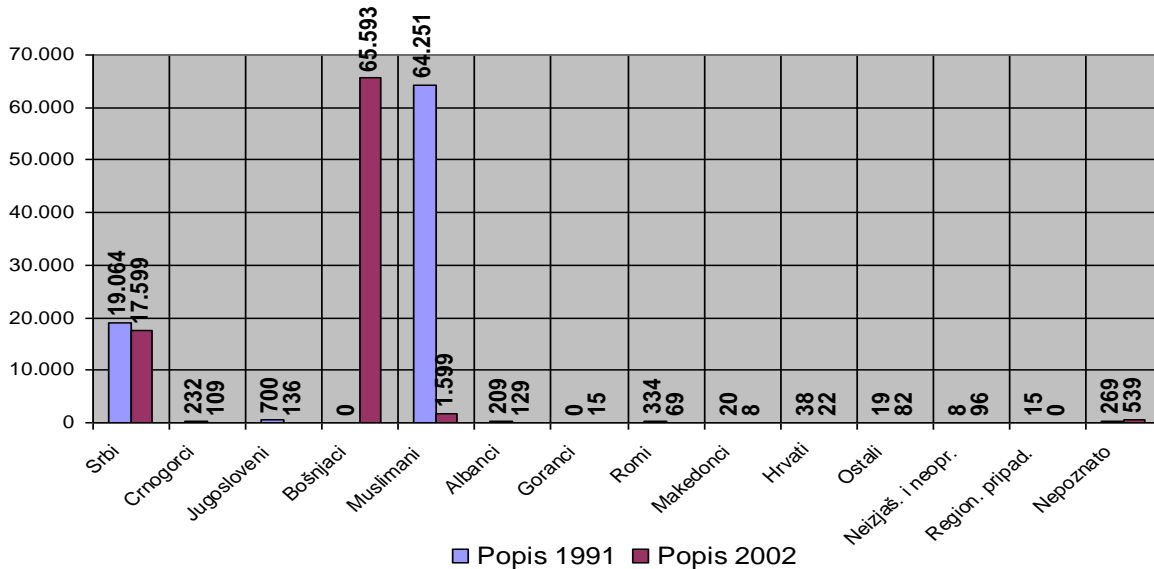
U 2002. godini, ruralno stanovništvo čini 36,5% od ukupnog broja popisanog stanovništva.

Izvor: Republički zavod za statistiku

Seoske sredine prati depopulacija zbog prestanka biološkog obnavljanja, ali i zbog migracija stanovništva prema urbanim i drugim područjima atraktivnijim za život i rad.

Etnička pripadnost stanovništva

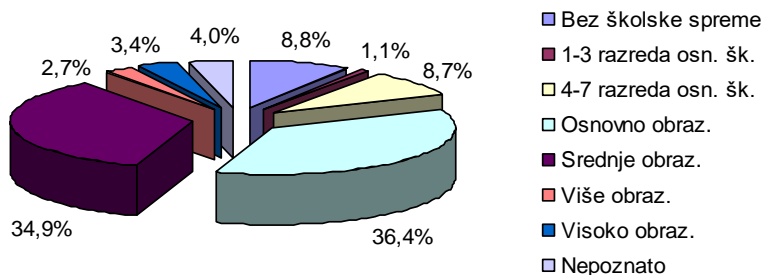
Izvor: Republički zavod za statistiku – Opštine u Srbiji

Podaci iz 1971. i 2002. godine, jasno ukazuju na dijametralno različite tendencije u demografskom razvoju bošnjačko-muslimanskog i srpskog življa. Dok se, sa jedne strane, broj srpskog stanovništva smanjio za 7,7%, broj bošnjačko-muslimanskog stanovništva se povećao za 4,6%. U 2002. godini broj bošnjačko-muslimanskog stanovništva je 3,82 puta bio veći od broja srpskog stanovništva.

Obrazovna struktura stanovništva starijeg od 15 godina

Gledajući obrazovnu strukturu stanovništva koje je starije od 15 godina, najveći je broj onih koji imaju osnovno i srednje obrazovanje. Nije zanemarljiva činjenica i da postoji znatan broj stanovnika bez ikakve školske spreme – 8,8%, kao i 9,8% onih koji su pohađali, ali nisu završili osnovnu školu. Važno je istaći i podatak da među stanovništvom bez školske spreme 71,4% čine žene.

Interesantna je činjenica da je u Novom Pazaru veći broj visoko obrazovanih stanovnika u odnosu na stanovništvo koje je pohađalo neku od viših škola (za 500). U oba slučaja, muškarci prednjače, skoro u istoj razmeri, u odnosu na žene.

Ljudski resursi i tržište rada

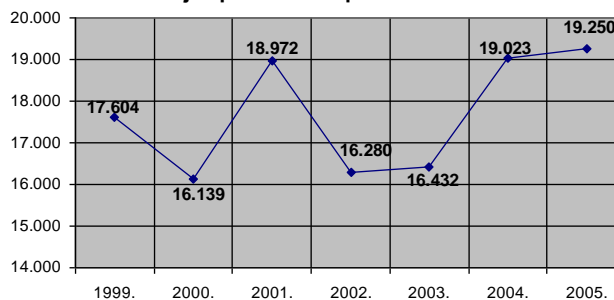
Kao i većina opština u Srbiji, grad Novi Pazar je bio pogođen ekonomskom krizom devedesetih godina prošlog veka. Ipak, za razliku od drugih, Novi Pazar je sa svojim preduzetnicima i intezivnim razvojem tekstilne industrije 90-ih bio, sa opštinom Čačak, sinonim za ekonomski razvoj lokalnih samouprava. Naravno, porast nezaposlenosti uslovljen je propadanjem velikih privrednih sistema kao što su: TK „Raška“, HK „Vojin Popović“, FO „Ras“, DP „Iskra“, „Sandžaktrans“. Privatni sektor je u proteklom periodu apsorbovao deo potrebne stručne radne snage iz pomenutih sistema.

Zaposlenost

U periodu od 1999. godine javljaju se velike oscilacije u pogledu broja zaposlenih u Novom Pazaru. U 2001. godini dolazi do povećanja zaposlenosti od 2.833 u odnosu na 2000. godinu, da bi zatim u 2002. godini broj zaposlenih opao za 2.692.

Počev od 2003. godine, broj zaposlenih se naglo uvećava, da bi u 2005. godini taj broj bio za 2.970 veći od broja iz 2002. godine. Nagli skok zaposlenih je pre svega posledica legalizacija poslovanja kroz evidentiranje zaposlenih, ali delom i zbog realizovanih socijalnih programa koji su omogućili otpuštenim radnicima iz privatizovanih društvenih sistema da se prekvalifikuju i započnu posao.

Broj zaposlenih u opštini Novi Pazar

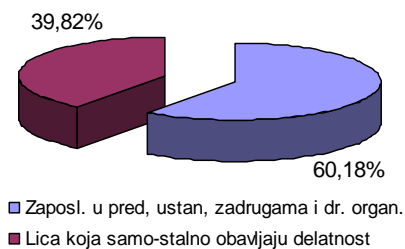
Izvor: Repubički zavod za statistiku –
Opštine u Srbiji

Zaposlenost – Struktura

Godina	Broj zaposlenih				Broj zaposl. na 1000 stan.		
	Ukupno	Žene (%)	Društveni sektor	Privatn i sektor	Ukupno	Svi sektori	Industrija i rudarstvo
1999.	17.604	35,5	12.268	5.336	190	132	66
2000.	16.139	38,2	11.798	4.341	173	126	62

Godina	Zaposleni		Zaposleni u pred., ustan., zadrugama i dr. organizac.	Lica koja samost. obavljaju delatnost	Br. zaposl. na 1000 stan.	
	Ukupno	žene (%)			Ukupno	Zaposleni u pred., ustan., zadrug. i dr. organizac.
2001.	18.972	46,7	11.280	7.692	201	119
2002.	16.280	44,5	11.080	5.200	189	129
2003.	16.432	44,3	10.370	6.062	187	118
2004.	19.023	39,3	11.907	7.116	213	133
2005.	19.250	42,3	11.584	7.666	212	127

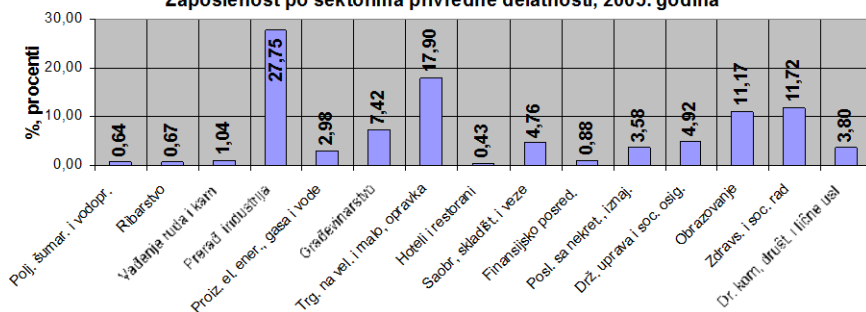
Izvor: Repubički zavod za statistiku – Opštine u Srbiji

Broj lica koja samostalno obavljaju delatnost se povećava, počev od 2002. godine. U 2005. godini ovaj broj je uvećan za 2.466 u odnosu na broj iz 2002. godine, ili prateći relativne pokazatelje, došlo je do povećanja sa 31,9% na 39,8%. Povećanje broja lica koja samostalno obavljaju delatnost je posledica razvoja privatnog preduzetništva uz efikasnu institucionalnu podršku države (podška zapošljavanju i restriktivnija primena Zakona o radu Republike Srbije).

Zaposlenost po sektorima privredne delatnosti

Zaposlenost po sektorima privredne delatnosti, 2005. godina

Relativno smanjenje zaposlenih u prerađivačkoj industriji posledica je propadanja i privatizacije velikih društvenih sistema, što je uslovalo racionalizaciju radne snage u ovom sektoru.

Sa druge strane duga tradicija i potencijal u trgovačkoj delatnosti, omogućili su apsorbovanje velikog kontigenta radne snage, pa je u 2005. godini razlika u pogledu broja zaposlenih samo 10% između sektora prerađivačke industrije i trgovine.

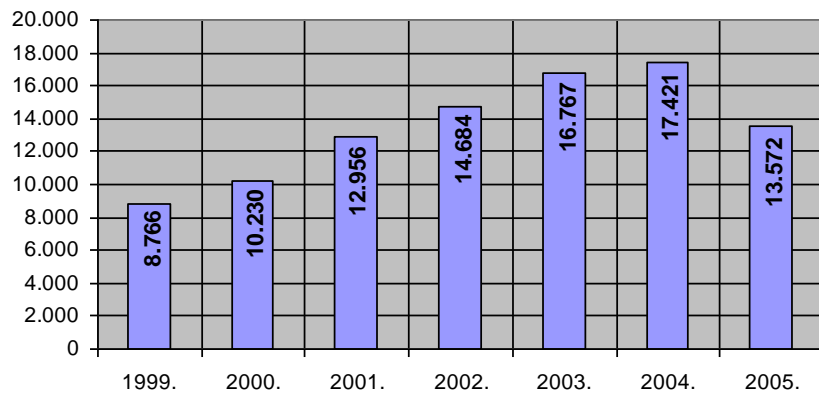
Nezaposlenost

Prema statističkim podacima, broj nezaposlenih u Novom Pazaru se konstantno povećava do 2004. godine, kada je zabeležen porast od 98% u odnosu na stanje iz 1999. godine. Porast broja nezaposlenih posledica je neaktivnosti velikih društvenih sistema, koji su, u fazi privatizacije ili stečaja, smanjili broj zaposlenih otpuštanjem jednog dela radne snage.

Ovaj podatak treba uzeti sa rezervom jer određeni broj nezaposlenih nije evidentiran na tržištu rada, dok je, sa druge strane, određeni broj prijavljenih radno aktivan, ali ne i evidentiran u NSZ-u.

Institucionalna podrška države kroz programe samozapošljavanja je presudno uticala na smanjenje broja nezaposlenih u periodu 2005. godine. Restriktivna primena Zakona o radu dodatno je uticala na smanjenje sive ekonomije, a tako i na povećan broj registrovanih privrednih subjekata i broja prijavljenih radnika.

Nezaposleni u opštini Novi Pazar

Izvor: Repubički zavod za statistiku – Opštine u Srbiji

Nezaposlenost - struktura

Prema strukturi nezaposlenog stanovništva, tokom čitavog posmatranog perioda najveći je udeo nezaposlenih lica koja prvi put traže posao. Njihov broj varira od 85,5% u 1999. godini, preko 88,2 % u 2001. godini, pa do 79,7% u 2005. godini. Udeo lica koja su bez kvalifikacija varira oko 53% u posmatranom periodu, a u 2005. godini je 48,7%. U 2004. godini, u odnosu na prethodne godine, pojavljuje se manji broj nezaposlenih koji prvi put traže posao, zajedno sa licima bez kvalifikacije. U prethodnim godinama, izuzev 2004. u kontingentu nezaposlenog stanovništva prednjače žene, koje u 2005. godini čine 56,3%.

Godina	Ukupno	Prvi put traže zaposlenje		Bez kvalifikacija		Žene		Na 1000 stanovnika	Stopa nezaposlenosti
		ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%		
1999.	8.766	4.796	85,5	4.545	51,8	5.412	61,7	95	33,24
2000.	10.230	8.847	86,5	4.535	53,1	6.302	61,6	110	38,80
2001.	12.956	11.421	88,2	6.845	52,8	7.865	60,7	137	40,58
2002.	14.684	12.806	87,2	7.826	53,3	8.807	60,0	170	47,42
2003.	16.767	14.488	86,4	8.913	53,2	9.990	59,6	191	50,50
2004.	17.421	10.092	57,9	6.271	36,0	7.058	40,5	195	47,80
2005.	13.572	10.813	79,7	6.603	48,7	7.638	56,3	149	41,35

Stopa nezaposlenosti u 2005. godini iznosi 41,35% i određena je kao učešće nezaposlenih u zbiru zaposlenih i nezaposlenih.

Najnoviji podaci Nacionalne službe za zapošljavanje, filijala Novi Pazar, od novembra 2009. godine govore da u Novom Pazaru ima 20.593 nezaposlenih, kako se vidi u sledećoj tabeli:

Godina	Ukupno	Prvi put traže zaposlenje		Bez kvalifikacija		Žene	
		ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%
2009.	20.593	14.147	68,70	10.411	50,56	11.833	57,46

Starosna struktura nezaposlenih, 2009.

Starost	Ukupno	%	Žene	%
Do 18 god.	678	3,30	375	1,82
19 - 25 god.	2.686	13,04	1.510	7,33
26 - 30 god.	3.066	14,89	1.813	8,80
31 - 40 god.	5.981	29,04	3.689	17,91
41 - 50 god.	4.966	24,11	2.928	14,22
50 i više god.	3.216	15,62	1.529	7,42
Ukupno	20.593	100,00	11.844	57,51

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Starosna struktura nezaposlenih pokazuje da je najbrojnija kategorija stanovništva 31 - 40 godina koja zauzima 29,04%. Visok udeo imaju i kategorije stanovništva 41 - 50 godina i preko 50 godina, koje zajedno čine 39,73%.

Stanovništvo starosti do 30 godina zauzima 31,23% u starosnoj strukturi nezaposlenosti.

Kvalifikaciona struktura nezaposlenih, 2009 - Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

U kvalifikacionoj strukturi nezaposlenih prednjači stanovništvo koje nema nikakvu kvalifikaciju (55,15%), dok su sledeća po brojnosti lica sa srednjom školskom spremom (41,37%).

Podaci ukazuju na neophodnost intenzivnog sprovođenja mera formalnog i neformalnog obrazovanja, kao i strateških mera podrške zapošljavanju na lokalnom i nacionalnom nivou.

Takođe, određeni podsticaji usmereni ka rastu privredne aktivnosti i broja zaposlenih ogledaju se pre svega u dva pravca:

- podrška međunarodnih donatorskih programa koji se ogledaju kroz podsticaje za započinjanje sopstvenog posla i podršku postojećim biznisima
- podrška lokalnih institucija kroz programe Nacionalne službe za zapošljavanje i Fonda za razvoj Republike Srbije

4. Opis stanja mladih u Novom Pazaru

Već navedena Strategija socijalne zaštite grada Novog Pazara, unutar prethodno opisanog društveno ekonomskog stanja u zajednici kao jednu od prioritarnih ciljnih grupa prepoznaje mlade, kako sledi:

Lokalna zajednica suočena je sa svim problemima koji se nalaze i na republičkom nivou a koji utiču na situaciju vezanu za decu, mlade i porodicu. Oni se uglavnom odnose na siromaštvo, nezaposlenost, zdravstvene probleme, nasilje nad decom i sl. Odatle sledi da su najvažniji ciljevi strateškog plana za decu, mlade i porodicu smanjenje siromaštva,

unapređenje obrazovanja i zdravlja dece, mladih i porodica, unapređenje položaja dece i mladih ometenih u razvoju, zaštita prava dece bez roditeljskog staranja, zaštita dece, mladih i članova porodice od zlostavljanja i zanemarivanja i smanjenje asocijalnog ponašanja dece i mladih.

Demografski podaci:

Tabela 11: Starosna struktura stanovništva Novog Pazara

Popis	1971	1981	1991	2002
0 - 4	7.474	7.766	8.457	6.861
5 - 9	7.585	7.466	7.995	6.960
10 - 14	7.756	7.414	8.025	7.398
15 - 19	7.656	7.773	7.624	7.457
20 - 24	5.692	7.367	7.589	7.065
25 - 29	4.038	6.713	7.076	6.552
30 - 34	4.505	5.142	6.896	6.085
35 - 39	4.185	3.850	6.436	5.952
40 - 44	3.809	4.311	5.103	6.098
45 - 49	2.567	4.069	3.743	5.782
50 - 54	1.936	3.616	4.110	4.545
55 - 59	2.026	2.406	3.757	3.454
60 - 64	1.814	1.672	3.242	3.420
65 - 69	1.277	1.660	2.004	3.148
70 - 74	881	1.230	1.205	2.358
75 i više	841	1.215	886	1.914
nepoznato	284	330	1.101	947

Izvor: Republički zavod za statistiku

Maloletno stanovništvo koje pripada kategoriji izdržavanog stanovništva (do 15 godina) pokazuje tendenciju neznatnog opadanja u periodu 1991 - 2002. godina. Apsolutni i relativni udeo radno sposobnog stanovništva (preko 15 godina) se u posmatranom periodu povećava, pa u 2002 godini radno sposobno stanovništvo čini više od 63% od ukupnog stanovništva.

Oblast ekonomije

Siromaštvo i nezaposlenost: Prema podacima Zavoda za tržište rada na kraju 2007 godine na evidenciji se nalazilo 20.892 nezaposlenih lica, od čega 12152 žena. Prosečna zarada u privredi u Novom Pazaru za mesec decembar 2007 godine iznosila je 27.761,00 dinara. Kao i drugi delovi Srbije, i Novi Pazar je bio pogođen ekonomskom krizom devedesetih godina prošlog veka. Ipak, za razliku od drugih, Novi Pazar je sa svojim preduzetnicima i intezivnim razvojem tekstilne industrije 90-ih bio sa opštinom Čačak, sinonim za ekonomski razvoj lokalnih samouprava. Porast nezaposlenosti uslovljen je propadanjem velikih privrednih sistema kao što su : TK „Raška“, HK „Vojin Popović“, FO „Ras“, DP „Iskra“, „Sandžaktrans“. Privatni sektor je u proteklom periodu apsorbovao deo potrebne

stručne radne snage iz pomenutih sistema i privatno preduzetništvo u ovoj opštini imalo je potencijal za razvoj malih i srednjih preduzeća. Muđutim, došlo do stagnacije u razvoju ovih delatnosti što je imalo nepovoljne posledice po razvoj celog kraja. Trenutna situacija je takva da je broj nezaposlenih lica sve veći, da je duži niz godina prisutno povećanje broja svih kategorija socijalne zaštite što se sve loše reflektuje na porodicu a time i na decu i mlade.

Izvor: Repubički zavod za statistiku – Opštine u Srbiji

Od 1999 javljaju se velike oscilacije u pogledu broja zaposlenih u Novom Pazaru. U 2001 dolazi do povećanja zaposlenosti od 2.833 u odnosu na 2000 godinu, da bi zatim u 2002 broj zaposlenih opao za 2.692. Počev od 2003, broj zaposlenih se naglo uvećava, da bi u 2005 taj broj bio za 2.970 veći od broja iz 2002 godine. Nagli skok zaposlenih je pre svega posledica legalizacija poslovanja kroz evidentiranje zaposlenih, ali delom i zbog realizovanih socijalnih programa koji su omogućili otpuštenim radnicima iz privatizovanih društvenih sistema da se prekvalifikuju i započnu posao u privatnom sektoru.

Nezaposlenost radno sposobnost stanovništva od direktnog uticaja je na osiromašenje velikog broja porodica, čime su posebno pogađena deca i mladi, kao izdržavani članovi.

Oblast obrazovanja

U Novom Pazaru postoje institucije koje se bave predškolskim, osnovnim, srednjim i visokim obrazovanjem. Postoje tri institucije *predškolskog obrazovanja* koje su smeštene u samom gradu. Usluge trenutno koristi oko 1.450 dece, od kojih je 939 na boravku dužem od 9 h. Ove usluge nema u seoskom području. Postoji 6 *osnovnih škola* koje pohađa 8.882 đaka. Na ruralnom području postoji 5 osnovnih škola koje ukupno broje 2.968 đaka. Ove škole imaju i isturena odeljenja po pojedinim selima koja imaju od dva, pa do skoro 600 đaka. Takođe, u Novom Pazaru funkcioniše niža muzička škola „Stevan Mokranjac“ sa 396 đaka, kao i specijalna škola u Novopazarskoj banji. Osnovne škole imaju zadovoljavajuće kapacitete vezane za ljudske resurse. Ima 5 *srednjih škola* koje imaju 4.796 đaka, 378 nastavnika i 88 nenastavnih radnika. Kao srednješkolska ustanova radi i Gazi Isa Begova medresa koju pohađa 276 učenika. Sve ustanove su locirane u samom gradu Novom Pazaru i ne postoje isturena odeljenja u ruralnom području. Postojeća mreža srednjih škola otežava efikasno obrazovanje učenika koji žive u udaljenim delovima Novog Pazara. Ovaj problem je posebno izražen tokom zimskog perioda, zbog neprohodnosti lokalnih seoskih puteva.

U Novom Pazaru postoje dva univerziteta od kojih je jedan privatni, a drugi državni. Pored toga postoje i Fakultet za trgovinu i bankarstvo i Fakultet za islamske studije osnovan kao obrazovna institucija u okviru verske zajednice, a njen osnivač je Sabor islamskih zajednica u Srbiji. Ukupan broj upisanih studenata na državnom Univerzitetu u Novom Pazaru i Fakultetu za trgovinu i bankarstvo je 730, a obe institucije zapošljavaju 115 profesora. Fakultetska nastava se obavlja i na isturenim odeljenjima fakulteta i viših škola iz drugih univerzitetskih centara poput Beograda, Kragujevca, Niša i Prištine.

Oblast socijalne zaštite

Prioriteti socijalne zaštite obuhvataju decu od 0–18 godina, mlade od 18 – 26 godina i porodice koje imaju poteškoće. Oni su upućeni na: Centar za socijalni rad, zdravstvene ustanove, predškolske i školske ustanove i fakultete, opštinsko Odeljenje za društvene delatnosti, Međusektorski savet za LPA - lokalni plan akcije za decu, savetovalište za mlade, stručni tim CRS-a za zaštitu dece i mladih bez roditeljskog staranja i dece iz poremećenih porodičnih odnosa, stručni tim CRS-a za zaštitu dece i maloletnika sa poremećajem u društvenom ponašanju, Nacionalnu službu za zapošljavanje i organizacije civilnog društva.

Kategorije korisnika i oblici usluga: Od 8.144 korisnika na evidenciji Centra za socijalni rad zaključno sa 31.12. 2007 godine, 3.419 su deca a 3.814 odrasla lica.

Tabela 12: Broj korisnika po starosnim grupama i njihova zastupljenost u 2006 i 2007

Starosna grupa	2006.	2007.	2008.
Deca i omladina	2.343	3.419	3.712
Odrasla lica	2.579	3.814	4.017
Ostarela lica	898	911	916
UKUPAN BROJ KORISNIKA	5.820	8.144	8.645

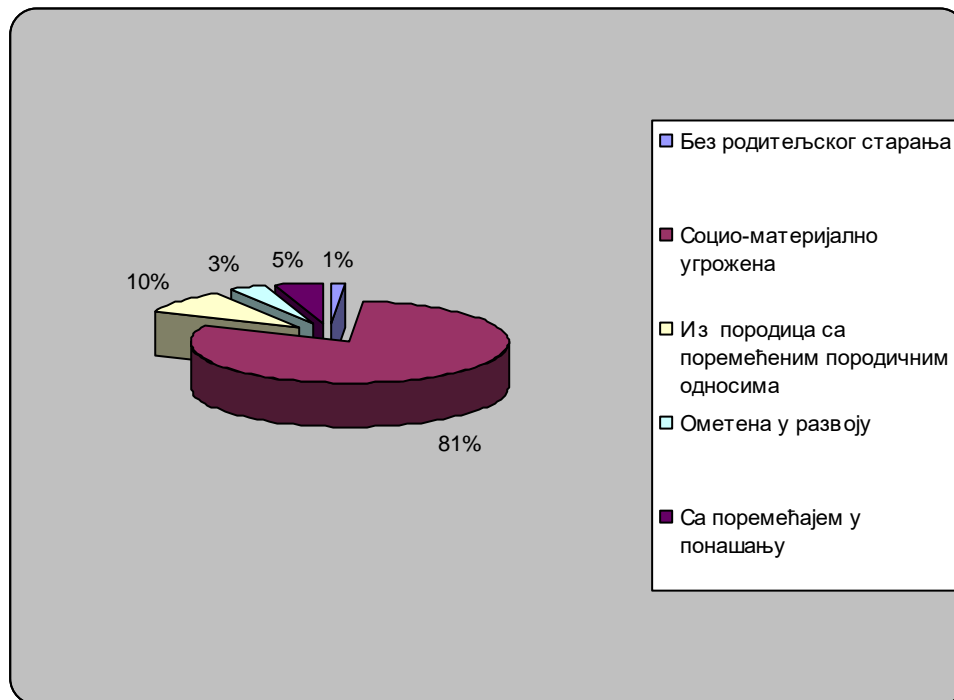
Tabela 13: Broj dece i omladine korisnika CRS usluga po osnovnim kategorijama

Deca i omladina	2006.	2007.	2008.
Bez roditeljskog staranja	48	50	42
Socio-materijalno ugrožena	1.764	2.740	2.895
Iz porodica sa poremećenim porodičnim odnosima	301	329	360
Ometena u razvoju	55	117	163
Sa poremećajem u ponašanju	175	175	252
Ostala deca i omladina			
UKUPAN BROJ	2.343	3.419	3.712

Broj dece korisnika Centra za socijalni rad iznosi 43% a broj odraslih 46,4% od ukupnog broja CRS korisnika. Kao što se iz tabela 12 i 13 može videti, na evidenciji

Centra za socijalni rad došlo je do znatnog povećanja broja korisnika kako u starosnoj grupi dece i omladine tako i odraslih lica. Što se tiče ovog povećanja ono je najznačajnije kod kategorije materijalno neobezbeđenih lica jer je u toku 2008. godine došlo do povećanja ove kategorije korisnika, kao i kategorije tuđe nege. Isto tako prisutno je povećanje broja kategorije poremećenih bračnih i porodičnih odnosa. Ostale kategorije su na približno istom nivou u odnosu na prethodni izveštajni period. Na evidenciji se nalazi 1.582 korisnika materijalnog obezbeđanja sa 5.678 članova porodica. Korisnika tuđe nege ima 708 korisnika. Na institucionalnom smeštaju se nalazi 55 odraslih i starih lica i 4-oro dece, dok se na porodičnom smeštaju nalazi 31 dece i 7 odraslih i starih osoba. Pod starateljstvom se nalazi 217 lica od kojih su 122 odrasla lica ,54 starih,a 42 su deca.

Grafički prikaz kategorija CRS korisnika dece i omladine:

Socio-materijalno угрожена деца и млади ostvaruju prava na materijalno obezbeđenje u okviru svojih porodica. Pored toga, u zavisnosti od vrste oboljenja određeni broj dece i omladine ostvaruje pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica. U 2008 godini dodatak je dobijalo 163 dece i omladine. Takođe, kao oblik zaštite ove kategorije dece i omladine dodeljuje se i uvećani dodatak za pomoć i negu, i u 2008 godini ovaj uvećani dodatak primalo je 72 dece i mladih. Deca i mladi iz ove kategorije su u nekoliko navrata tokom 2008 godine dobili jednokratne novčane pomoći.

Porodice uopšte, nalaze se u veoma teškoj materijalnoj situaciji čiji su razlozi ukratko predstavljeni u odeljku o siromaštvu i nezaposlenosti. Prema ovim socio-materijalno угроженим породицама применјују се следећи облици социјалне помоћи:

- Materijalno obezbeđenje porodice

- Popusti pri plaćanju troškova električne energije i komunalija
- Isplata jednokratnih novčanih pomoći
- Dodela jednokratnih pomoći u naturi
- Besplatni obroci i druge vrste socijalne pomoći, savetovanja i zaštite.

Na kraju 2008 godine, na evidenciji Centra za socijalni rad nalazilo se 1.582 porodice korisnika **materijalnog obezbeđenja porodice**, što je znatno više u odnosu na predhodnu godinu kada je na evidenciji bilo 1.512 porodica. Zbog prisutnosti društvene krize tendencije povećanja broja korisnika materijalnog obezbeđenja prisutne su kako krajem 2008, tako i u prvim mesecima 2009 godine. Sve porodice korisnici materijalnog obezbeđenja imaju popust kod plaćanja troškova električne energije, kao i popust za plaćanje komunalija na osnovu odluke nadležnih opštinskih organa.

Grad Novi Pazar je u 2008.godini preko Centra za socijalni rad, za socijalnu i porodičnu zaštitu iz svoje nadležnosti izdvojio ukupno 4.127.424,00 dinara, a iz budžeta Novog Pazara je u toku 2008. godine izdvojeno i 920.000,00 dinara za isplatu jednokratnih pomoći. Što se tiče strukture dodeljenih jednokratnih pomoći prema vrsti potreba, dodeljivane su najčešće kao pomoć porodicama za nabavku životnih namirnica, za kupovinu lekova, potreba dece u školi, nabavku ogreva, itd.

Još jedan vid pomoći najugroženijim porodicama je i obezbeđivanje besplatnih obroka. Pri organizaciji Crvenog krsta postoji kuhinja u kojoj se sprema obrok i hrani se 900 porodica. Sredstva za funkcionisanje kuhinje obezbeđuje Crveni krst Srbije preko Vlade Republike Srbije, Norveški Crveni krst i Grad Novi Pazar.

Veliki problem predstavlja i nerešeno stambeno pitanje porodica, pa se dešava da u jednoj kući ili stanu žive dve ili tri porodice koje imaju jednu sobu ili u istom stanu žive zbog nemogućnosti da plaćaju kiriju. Na teritoriji Novog Pazara nije organizovano pružanje usluge pod nazivom "stanovanje uz podršku" ili pod alternativnim nazivom "kuća na pola puta".

Porodice sa poremećenim porodičnim odnosima posledica su višeslojnih društvenih kriza što se naročito ogleda u dugogodišnjem povećanom broju zahteva za razvod braka i povećanog broja zahteva za sređivanje poremećenih bračnih i porodičnih odnosa. Razvod braka predstavlja složen socijalni, psihološki, pravni, pedagoški i sociološki problem, tako da je i problematika rada sa ovom kategorijom korisnika veoma složena. Poslove i zadatke u sređivanju poremećenih bračnih i porodičnih odnosa obavlja stručni tim Centra za socijalni rad, a koga sačinjavaju socijalni radnik, psiholog, pedagog i pravnik. Centar za socijalni rad u svom sastavu nema Savetovalište za brak i porodicu kao posebnu organizacionu jedinicu. U stručnoj organizaciji rada funkcioniše Tim za zaštitu dece i omladine bez roditeljskog staranja, dece iz poremećenih porodičnih odnosa i maloletnički brak. Na evidenciji Centra za socijalni rad na kraju 2008. godine nalazilo se ukupno 360-oro ove dece. Centar za socijalni rad je u toku 2008 radio na 137 zahteva iz brakorazvodne parnice u postupku mirenja i povere maloletne dece. Pored toga u toku 2008. godine rađeno je na 6173 zahteva iz vanbračnih zajednica, što ukupno iznosi 210 zahteva.

Tabela 15: Broj i struktura dece iz porodica sa poremećenim porodičnim odnosima

Deca i omladina	2006.	2007.	2008.
Roditelja sa poremećenim odnosima koji nisu pokrenuli sudske postupke	128	139	155
Roditelja u brakorazvodnom sporu/prekidu vanbračne zajednice	94	106	118
Roditelja u sporovima posle razvoda braka/prekida vanbračne zajednice	79	84	87
UKUPAN BROJ DECE	301	329	360

Pored toga u toku godine se radilo sa oko 100 slučajeva gde nisu formalno podneti zahtevi, ali se služba aktivno uključila u rešavanje problema.

Što se tiče *nasilja u porodici* najčešće žrtve nasilja su deca i žene. Kod dece je najučestaliji oblik nasilja zanemarivanje i fizičko nasilje. U toku 2008, timskim zaključkom ili odlukom registrovano je 10 porodica sa problemom unutarporodičnog nasilja. U ovih 10 porodica u 2 su žrtve deca, a u 8 porodica žrtva je bračni partner. Nad decom se u ovoj opštini kao oblik zlostavljanja sprovodi fizičko nasilje i u protekloj godini je prijavljeno 2 slučaja od kojih su žrtve bili 1 dečak i 1 devojčica. Što se tiče nasilja nad odraslim i starim licima, situacija je takva da su žrtve najčešće žene- 8 žena. Nasilnici su uglavnom bračni ili vanbračni partneri (u 10 slučajeva), a u prethodnim godinama, evidentirani su slučajevi gde su nasilnici i drugi članovi porodice, npr. sin ili ćerka.

Broj **dece i mladih sa poremećajem u ponašanju** je u blagom porastu i taj trend je posledica siromaštva, nedovoljne roditeljske kompetencije, nedovoljne brige za organizovanjem aktivnog načina provođenja slobodnog vremena dece itd. Tu su i problemi vezani za upotrebu droga koje su sve dostupnije čak i u školama. Na evidenciji CSR se nalazi 252 maloletnika sa poremećajem u ponašanju.

Tabela 16: Struktura dece i mladih sa poremećajem u ponašanju

Maloletnici	2006.	2007.	2008.
Sa asocijalnim ponašanjem	11	11	16
Krivično neodgovorni (ispod 14 god.života)	10	7	13
Odgovorni za krivični prestup	59	78	42
Odgovorni za prekršaj	95	79	181
UKUPAN BROJ MALOLETNIKA	175	175	252

U toku 2008-e godine, Tim za zaštitu mladih u riziku i sa poremećajima u ponašanju i dece ometene u psiho-fizičkom razvoju je radio, u saradnji sa drugim institucijama, na 467 predmeta.

Oblast zdravstvene zaštite

Prema statističkim podacima iz 2005 godine, na jednog lekara u Novom Pazaru dolazi 847¹ stanovnika, što je veći broj od proseka u Republici Srbiji koji iznosi 378 stanovnika. Podatak ukazuje na opterećenost zaposlenih medicinskih radnika i potrebu za angažovanjem dodatnog kadra. Od zdravstvenih ustanova pored Zdravstvenog centra i Doma zdravlja u gradu Novom Pazaru, zdravstvene stanice nalaze se u Bukresu, Deževi, Šaronju, Lukarima i Trnavi, a postoji još i 8 ambulanti u mestima: Vranovina, Štitare, Pazarište, Vučiniće, Rajetiće, Odojevce, Pope i Grubetiće. Ukupan broj zaposlenog medicinskog kadra iznosi 268. Ambulante nisu pokrivene radom lekara specijalista, a samo 4 lekara opšte prakse pokrivaju oblast koja gravitira ka navedenim seoskim ambulantom. Na ruralnom području Novog Pazara, nedovoljan je broj zdravstvenih objekata, a postojećim objektima je otežan pristup zbog udaljenosti i specifične konfiguracije terena.

Pregled zdravstvenih ustanova

Zdravstveni centar	Domovi zdravlja	Zdravstvene stanice	Ambulante (mesto)	Kadrovska struktura						
				specijalisti	lekari	na specijal	zdravstveni radnici sa VSS	zdravstveni radnici sa SSS	nemedicinsko osoblje	
Novi Pazar	Novi Pazar	Dom zdravlja Bukres	Vranovina							
			Štitare							
		Deževa	Pazarište							
			Vučiniće							
			Šaronje							
			Rajetiće							
			Lukare							Odojeviće
			Trnava							Pope
		Grubetiće								
Ukupno kadrova:				72	141	30	47	447	268	

Izvor: Dom zdravlja/lokalna samouprava

U Novom Pazaru se nalazi i Specijalna bolnica „Novopazarska banja“ za lečenje progresivnih mišićnih i neuromišićnih bolesti. Nosioc zdravstvene zaštite u Novopazarskoj Banji je Zavod za distrofiju, a ova ustanova raspolaže sa najsavremenijom opremom i spada u vodeće rehabilitacione centre u Srbiji.

¹ Извор: Завод за статистику Републике Србије

Tehnička opremljenost:

Zdravstvena ustanova	Zdravstvena oprema
Novi Pazar	Skener
	Sterilizatori
	Mamot
	Defibrilatori
	Aparati za kiseonik
	EKG
	Inkubatori
	Inhalatori
	Laringoskop
	Autoklav
	Mikroskop
	Aspirator
	Ultrazvuk
	Rentgen
	Audiometar
	Spektrofotometar
Aparati za hemodijalizu	

Osim navedenih najvažnijih aparata za dijagnostiku i lečenje, postoji i druga prateća oprema.

Zdravstvenom Centru u Novom Pazaru nedostaju potrebni aparati na odeljenjima ginekologije, hirurgije, neurologije, itd. Službe i dispanzeri su takođe u nedostatku opreme i aparata.

Izvor: Dom zdravlja/lokalna samouprava

U okviru Doma zdravlja Novi Pazar postoji 5 apotekarskih stanica. Sve su smeštene u gradu Novom Pazaru.

Zdravstvene usluge nisu jednako dostupne, posebno na seoskom području, što pogađa mlade koji žive van gradskog područja.

5. Rezultati participativnog procesa planiranja

a. Opšta zapažanja o stanju u zajednici sa fokusom na mlade

Na osnovu dobijenih rezultata iz procesa planiranja, moguće je izneti opšti pregled stanja, na sledeći način:

U zajednici ne postoji jedinstvena baza podataka u odnosu na mnoge varijable koje bi omogućile tačniji uvid u stvarno društveno ekonomsko stanje u zajednici, a unutar toga i odnosu na mlade. Upravo zato važnim su se pokazali participativni procesi planiranja kroz koje je onda moguće dobiti uvid u stvarno stanje, definisati probleme i postići konsenzus kod predlaganja rešenja. Ovakav pristup omogućio je, pored drugih socijalnih aktera u zajednici, ravnopravno i aktivno učešće samih mladih, kao direktno najzainteresovanije skupine.

Zajednički je prepoznata ne samo potreba da u široj zajednici dođe do promene stavova i ponašanja u cilju direktne i sveobuhvatne uključenosti mladih u ekonomski i društveni život zajednice, već i potreba da sami mladi među sobom prepoznaju i aktiviraju potencijal koji bi rezultirao u njihovom masovnom organizovanju i kreiranju i preduzimanju aktivnosti u zajednici.

Zajednica je suočena generalno sa problemima tranzicije za koje ne postoji adekvatan odgovor, okolnosti života i rada u zajednici ne sagledavaju se u potpunosti i nisu definisana rešenja za mnoge probleme sa kojima se građani suočavaju. Ovo na specifičan način pogađa mlade kojima je tako ugrožena mogućnost za odrastanje u adekvatnom okruženju, obrazovanje u moderno ustrojenom školskom sistemu koji bi odgovorio potrebama mladih, zajednice i izazovima sadašnjice, zdravstvenom sistemu koji bi im ponudio adekvatne preventivne i zdravstvene programe, zajednici koja bi ima ponudila jasne i konkretne mogućnosti za angažovanje i privređivanje, na dobrobit njih samih i zajednice u celini.

Građani su nedovoljno informisani o stanju u zajednici, uključujući i procese planiranja razvoja na lokalnom nivou i dobrobitima koje donosi izbalansiran razvoj svih društvenih grupa u zajednici. I kada informacije stignu do građana, građani se često ne odazivaju na ove procese, neprepoznajući svoju ulogu u ovakvim procesima i ne shvatajući značaj preuzimanja odgovornosti za kvalitet planskih dokumenata koji će u budućnosti upravo direktno uticati na kvalitet njihovog života u zajednici, pa ni u slučajevima kada se radi upravo o mladima kao najosetljivijem i istovremeno najvrednijem potencijalu kojim raspolaže jedna zajednica.

Nedovoljna je saradnja institucija sa građanima i poverenje građana u institucije. Slično stanje vlada i u međusobnim odnosima socijalnih aktera. Ovakvo stanje negativno utiče na socijalni kapital zajednice, kao na bitan resurs bilo koje zajednice, a posebno značajan u siromašnim zajednicama kao resurs koji se najpre i uz najmanja ulaganja može aktivirati i upraviti u funkciju razvoja zajednice.

Tranzicija preduzeća je dovela do velike nezaposlenosti, u mnogim slučajevima do otpuštanja bez odgovarajućih socijalnih programa. Istovremeno nedovoljno se sagledavaju potencijalne mogućnosti zapošljavanja a postojeći prateći programi za pomoć u zapošljavanju ne postižu željene rezultate, jedan od razloga je i slaba zainteresovanost mladih. Kako su obrazovni profili za koje se mladi školuju delom zastareli i neusklađeni sa stvarnim potrebama tržišta rada, nameće se, istovremeno sa završetkom školovanja potreba za prekvalifikacijom i dokvalifikacijom, što samo po sebi predstavlja ne samo paradoks, već i ozbiljan društveni problem sa negativnim posledicama u odnosu na celu zajednicu. Zajednica sa svoje strane, ne stvara uopšte uslove ili ih ne stvara u potrebnoj meri, za razvoj onih oblasti privređivanja i delatnosti za koje ima potencijal a istovremeno predstavljaju šansu za veće zapošljavanje, u prvom redu mladih ljudi, primer razvoja turizma u zajednici za koji su mladi iskazali veliko interesovanje.

Sledstveno ovakvom stanju, u celini nedostaju programi razvoja delatnosti koje nose potencijal za profitabilno poslovanje, a samim tim i zapošljavanje dela nezaposelnih mladih.

Nedovoljno se napredovalo u reorganizaciji rada lokalne samouprave i njenoj tehničkoj opremljenosti za rad sa korisnicima, kao i formiranju specijalizovanih službi za rad sa mladima.

Nedovoljna su saznanja o značaju prostornog planiranja i zaštiti prirodnih i kulturnih dobara u zajednici što dovodi do neadekvatnog tretmana prirodnih i kulturnih resursa zajednice, i time umanjenja potencijala zajednice za ukupni razvoj. Ovakvo ponašanje ne samo da utiče negativno na mogućnost razvoja koji bi mladim ljudima ponudio uslove vredne odluke da ostanu u zajednici i angažuju se na njenom ukupnom razvoju, već im upravo šalje poruku da zajednica ovakvim činjenjem odnosno nečinjenjem nema mogućnosti za stvarni razvoj bilo da razlozi leže u neznanju i nemaru, bilo da leže u izlaženju u susret zahtevima i željama pojedinaca koji su dijamtralno različiti od interesa i potreba zajednice u celini i građana koji se u svom radu i životu u zajednici rukovode poštovanjem principa ustavnosti i zakonitosti i javnim interesom.

Loša infrastruktura u gradu (putna, elektro, vodovodna, kanalizaciona, i druga), loše utiče na sve građane u zajednici, uključujući i mlade, ne samo kao otežavajuća okolnost pri svakodnevnom funkcionisanju, već i kao prepreka ukupnom razvoju zajednice i kulture življenja. Nedovoljna su finansijska sredstva koja su neophodna za razvoj različitih oblasti života i rada u lokalnoj zajednici, nedovoljna znanja o mogućnostima i načinima pribavljanja sredstava, kao i nerazrađeni mehanizmi za transparentnu dodelu ovih sredstava u skladu sa usvojeni planskim dokumentima i u njima definisanim prioritetima. Socijalni akteri u zajednici nisu prepoznali značaj i potencijal rada u partnerstvu, i samim tim saradnju nisu stavili u funkciju pribavljanja nedostajućih sredstava iz nacionalnih i međunarodnih fondova, za sveobuhvatan razvoj mladih u zajednici, a na dobrobit svih građana u zajednici.

Delovanje u oblastima koje su od značaja za mlade u najvećem delu je stihijsko i nedovoljno uređeno bez, bar do sada, jasnog plana zajednice za mlade, u svakom slučaju ohrabrujuća je i veoma bitna podrška koju je iskazala lokalna samouprava i drugi akteri u zajednici za proces izrade Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru i njihovu implementaciju.

Slede nalazi i preporuke proizašli iz uvida u situaciju mladih Roma u Novom Pazaru:

U cilju sveobuhvatnijeg uvida u uslove u kojima mladi Romi žive i njihovog ušesča u izradi Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru, prirodno je bilo očekivati da će mladi Romi, kao integrativni deo mladih u zajednici, učestvovati u procesu strateškog planiranja. Na žalost, njihovo učešće je izostalo u potpunosti, a jedan od glavnih razloga su odnosi unutar same romske zajednice koji ne omogućuju njihovo ravnopravne učešće, ne samo u procesima planiranja, već i u drugim oblastima javnog života. Šta više, ustaljena praksa unutar romske zajednice je takva da samo određeni članovi romske zajednice imaju pravo da učestvuju i govore u ime svih Roma, što isključuje žene, odrasle muške članove romske zajednice i mlade, i kao takvo ne samo da je u suprotnosti sa ljudskim pravima već povratno nanosi štetu samoj romskoj zajednici, unutar nje same i u očima drugih. Ovakav pristup rezultira u osujećenosti velikog broja Roma, u prvom redu mladih, da imaju socijalne kontakte sa svojom generacijom i drugima u zajednici i koriste prilike za učenje i javno delovanje. Od ovakvog načina funkcionisanja romske zajednice najveću štetu trpe sadašnje generacije mladih Roma koji tako propuštaju priliku da participiraju u demokratskim procesima i u preuzimanju odgovornosti za svoju budućnost, na taj način ponovo gubeći korak sa svojom generacijom.

Da bi bar na neki način dobili mišljenje mladih Roma, kao za Strategiju za unapređenje prava Roma tako i za Strategiju i Akcioni plan za mlade u Novom Pazaru, podaci su

prikupljani i na terenu, prilikom posete romskom naselju u Blaževu. Iz razgovora u Naselju proizilazi da su unutar ugrožene romske zajednice dodatno ugrožene žene, deca i mladi. Zbog tradicionalnih odnosa u porodici, lične dokumente uglavnom nemaju žene jer se godinama nije redovno prijavljivalo rođenje ženskog deteta. Kako bračni odnosi takođe nisu zakonski regulisani, to i sadašnje generacije rođene dece dele sudbinu svojih majki, i ne poseduju dokumente, a time ni državljanstvo. Zbog tradicije da se ima veći broj dece, žene Romkinje su vrlo rano iscrpene brojnim porođajima i majčinstvom što ugrožava ne samo njihov lični razvoj već i fizičko zdravlje. Prema iskazima mnogih žena sve manje ih je spremno imati veliki broj dece i u sve većoj meri prihvataju programe planiranja porodice. Takođe za njih postaje sve teže prihvatljiva rana i od roditelja ugovorena udaja koja ne uvažava stepen njihove emocionalne i seksualne zrelosti, kao ni dobrovoljnost za stupanje u brak. Zbog toga je potrebno u programe edukacije i rada sa romskom decom i mladima svakako uključiti i ove teme, i tako osigurati promene stavova i odgoditi vreme zasnivanja braka i rađanja dece za godine kada to postaje prihvatljivo za emocionalni i fizički razvoj mladih. Nije dovoljno raditi samo sa decom i mladima na promeni stavova i nakon toga ih ostaviti u istom nepromenjenom porodičnom okruženju, već je potrebno obezbediti rad na promeni stavova po ovom i drugim pitanjima unutar romske zajednice i istovremeno razviti programe kontinuirane i konzistentne podrške u široj zajednici.

Loši uslovi stanovanja su samo jedan u setu problema koji pogađa mlade Rome, romske porodice često za rešavanje svoje egzistencije koriste upravo decu i mlade za neadekvatne poslove njihovim godinama i razvoju, kao i za prošnju.

Kako je nedostatak uslova za život (od stanovanja do odeće i obuće) jedna od najvećih prepreka romskoj deci i mladima za redovno pohađanje škole neophodno je razviti program integrativnog pristupa koji će ojačati kapacitete romske porodice u stanovanju, standardu i kulturi življenja, obrazovanju i zapošljavanju, tim više što veliki broj romske dece i mladih pohađa školu i pokazuju interes za učenje.

b. Strateška uloga i odgovornost socijalnih aktera u procesu razvoja mladih u zajednici kroz izjave o vizijama i misijama

Učesnici u procesu definisali su viziju zajednice, kao i uloge pojedinih socijalnih aktera u ostvarenju ove vizije.

Izjava o viziji

Zajednica u kojoj je multikulturalnost osvešćena kao vrednost zajednice, u kojoj su mladi ravnopravni sa odraslima, u kojoj mogu da ostvare pravo na slobodu govora, mišljenja i izražavanja, u kojoj učestvuju u planiranju života u zajednici, aktivno su uključeni u život i rad zajednice, posebno u oblastima od značaja za mlade.

Kratka izjava o viziji: „Od grada mladih do grada za mlade“.

Misija mladih – izjava

Misija mladih je da kao ravnopravan akter u lokalnoj zajednici zastupaju prava i interese mladih i interese zajednice u celini, rade na jačanju i kontinuiranom obnavljanju sopstvenih kapaciteta kroz međusobnu saradnju, razmenu informacija, zajedničko planiranje i zajedničke akcije sa institucijama i organizacijama koje se bave mladima,

rade na podizanju nivoa svesti mladih o značaju uključivanja mladih u aktivnosti u zajednici.

Misija OCD - izjava

Misija organizacija civilnog društva je da u sprezi sa svim akterima u lokalnoj zajednici, aktivno učestvuju u stvaranju uslova za punu participaciju mladih u svim oblastima života Novog Pazara.

Misija lokalne samouprave - izjava

Misija lokalne samouprave i njenih institucija je da deluju u najboljem interesu mladih.

Vrednosti i dogovorena ponašanja

Vrednosti	Opis ponašanja koje podržava vrednost
Odgovornost (individualna i društvena)	Obaviti preuzete obaveze u interesu dogovorenog cilja.
Posvećenost	Staviti sve svoje kapacitete u svrhu ostvarivanja opšteg dobra.
Znanje	Učiti, istraživati, primenjivati i razmenjivati, staviti znanje u funkciju opšteg dobra.
Dignitet/čast	Štititi druge od sopstvenih slabosti, spoznati i pokušati prosuditi, raspolagati i vrednovati argumente.
Tolerancija	Uživati svoju slobodu koja završava tamo gde počinje tuđa.
Iskrenost	Spoznati sebe, govoriti činjenice i procenjenu istinu.
Poštovanje	Ne činimo ništa što bi umanjilo vrednost nekog ili nečeg.
Ravnopravnost	Ne ulaziti u tuđi fizički, emocionalni i intelektualni prostor. Obezbediti jednake mogućnosti bez obzira na pol, rasu, veru, i sl.
Učtivost	Izlagati svoj stav ali ne napadati tuđi

6. Presek stanja mladih i samog grada Novog Pazara iskazan kroz pregled rezultata SWOT analize

Primenom SWOT analize sa elementima PESTE analize dobijen je objedinjen i od učesnika definisan pregled snaga i slabosti u resursima. Takođe su definisane prilike koje pogoduju razvoju mladih i razvoju zajednice u celini, kao i prepreke u širem okruženju

koje mogu predstavljati rizike za implementaciju Strategije i Akcionog plana za mlade. Rezultati SWOT analize uključuju informacije iz političke, ekonomske, socijalne, tehnološke i ekološke oblasti (PESTE analiza), u meri u kojoj su učesnici procenili da su u korelaciji sa ukupnim budućim razvojem grada Novog Pazara.

SWOT analiza – socijalni akteri u zajednici: OCD i LS

<p>Snage:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj mladih u zajednici (11) • Zaokružen obrazovni sistem (formalno-pravno i strukturalno) (3) • Postojanje Kancelarije za mlade (10) • Postojanje Savetovašta za mlade (4) • Bezuslovna podrška lokalne samouprave mladima (5) • Postojanje OCD koje se bave mladima (7) • Aktivno učešće mladih u OCD • Izrada Strategije za mlade (7) • Respektabilan broj klubova (1) • Postojanje podmladaka stranaka (1) • Donekle očuvane porodična vrednosti (1) • Pozitivni uzori iz grada Novog Pazara (Mirsad, Emina, Hukić...) (3) 	<p>Slabosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neorganizovanost mladih (11) • Nekvalitetan obrazovni sistem (6) • Stanje u institucijama sistema: nizak obrazovni nivo (3,2%) visoko obrazovanih u sva tri sektora (4) • Lokalni budžet nema predviđena namenska sredstva za mlade (budžetska linija) (5) • Ne postoje transparentne procedure za dodelu lokalnih sredstva na ime projekata • Nedostaju protokoli o saradnji (načini saradnje i procedure) (1) • Neprepoznavanje važnosti potencijala mladih od strane zajednice • Nedostatak prostora za mlade (5) • Loša sportska infrastruktura • Nedovoljan uticaj mladih u političkim strankama (2) • Nedovoljno kulturnih programa i drugih sadržaja namenjenih mladima (4) • Potpuna marginalizacija mladih iz prigradskih i seoskih područja (1) • Veliki broj nezaposlenih među mladima (6) • Značajan broj mladih koji su nedovoljno kvalifikovani (1) • Neusklađenost tržišta rada i obrazovnog sistema (2) • 60% mladih u koruptivnoj dimenziji (uslovno) • Nema kontinuiteta u sprovođenju i sistematizaciji znanja i iskustava • Nema koordinacije i komplementarnog korišćenja resursa • Mladi nemaju uticaja na političke, verske i međunacionalne odnose (7)
---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Nejednake mogućnosti mladih žena u odnosu na muškarce (2) • Nedovoljna podrška od strane roditelja i nastavnika • Postojanje organizovanog kriminala (narkotici, trafiking i sl.) (6) • Nepostojanje Centra za lečenje bolesti zavisnosti • Nepostojanje adekvatne zakonske regulative za kažnjavanje narko dilera (1) • Veliki broj mladih u zoni sive ekonomije (1) • Nedovoljna informisanost i mladih i zajednice u celini na polju zdravlja • Nedovoljno programa za zaštitu zdravlja • I dalje insistiranje na nacionalističkim sadržajima u obrazovanju, kulturi i sl. • Mediji ne prave programe za mlade (3) • Školski parlament (1)
<p>Prilike</p> <ul style="list-style-type: none"> • MOS (10) • Postojanje regionalne mreže kancelarija za mlade (10) • Postojanje regionalne mreže OCD (3) • Izrada strategija za mlade u drugim opštinama u regionu (1) • Postojanje međuopštinskih programa i projekata koji se bave mladima (3) • Postojeće strategije na nacionalnom nivou (6) • Strategije regionalnog razvoja (4) • Međunarodni donatori (4) • Međunarodne mreže mladih (5) • Postojanje programa razmene (3) 	<p>Prepreke</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diskontinuitet donosioca i izvršilaca odluka (česti izbori i široke koalicije) (7) • Nesloga i neusaglašenost političkih i nacionalnih interesa (10) • Nepostojanje decentralizacije i regionalizacije (7) • Nebriga države za region Sandžaka (8) • Porast siromaštva (8) • Razvijen kriminal (8) • Nedovoljna podrška resornih ministarstava za programe namenjene mladima u oblast zdravlja, obrazovanja i sl. (3) • Nacionalni mediji nemaju kvalitetne programe za mlade (2)

SWOT analiza –mladi u odnosu na zajednicu

<p>Snage:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veliki broj mladih IIIIIIIIIIIIIIIIIIIII (14) • Jedan broj mladih zainteresovan za raznorodne aktivnosti IIIIIIIII (9) 	<p>Slabosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slaba motivacija mladih gledano u celini IIIIIIIIIIIIIIIIIIIII (14) • Pasivan stav (vodi neuključivanju
---	--

<ul style="list-style-type: none"> • Zainteresovanost mladih za kulturne i sportske programe IIIII (6) • Potencijal mladih: talentovani mladi, kreativni mladi, mladi koji teže boljoj budućnosti IIIIIIIIIII (13) • Visokokvalifikovan kadar mladih IIIII (5) • Organizacije i udruženja mladih IIIIIII (8) 	<p>mladih u većem broju u rad organizacija, kao i druge aktivnosti u zajednici) IIIIIIIIIII (14)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno razvijeni mehanizmi obraćanja mladih u odnosu na zajednicu (potrebna su znanja kao: PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje, i sl.) IIIIIIIIIII (13) • Mladi nemaju uticaja na političke, verske i međunacionalne odnose (7)
<p>Prilike</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvijen visokoškolski sistem IIIIIIIIIII (12) • Pokrenuti kulturni i sportski programi u zajednici IIIIIIIIIII (11) • Dobra saradnja drugih socijalnih aktera sa mladima II (2) • OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima IIIIIIIIIII (9) • Profesori podržavaju aktivnosti mladih II (2) • Roditelji kao podrška IIIIIIIIIII (8) • Potencijal za razvoj turizma u zajednici kao mogućnost za zapošljavanje mladih IIIIIIIIIII (13) 	<p>Prepreke</p> <ul style="list-style-type: none"> • Urušen sistem vrednosti (loš sistem vrednosti) IIIIIIIIIII (9) • Korupcija u zajednici IIIIIIIIIII (9) • Konzervativna sredina III (3) • Neadekvatan školski sistem, (misli se na osnovne i srednje škole): preobimno gradivo, školski prostor (hladan, neopremljen, tesan), nastavnici (pedagoški neispravno pristupanje učenicima, omalovažavanje učenika, nepoštovanje pravila koju su sami postavili i koja zahtevaju od učenika a javno krše, i sl.) IIIIIIIIIII (10) • Seksualno zlostavljanje učenika III (3) • Nerazumevanje zajednice u celini za potrebe mladih (ukidanje ekskurzija, nepostojanje vanškolskih aktivnosti, fakultativnih izleta, i sl.) • Nepostojanje motivacionih programa za mlade (nagrade, stipendije, studentska putovanja, nepostojanje programa i nagrada za talentovane mlade, i sl.) IIIIIIIIIII (10) • Nemogućnost zapošljavanja školovanih mladih (zapošljavaju se neškolovani po različitim osnovima, umesto po stručnosti) IIIIIIIIIII (12)

SWOT analiza lokalnih aktera u zajednici, u prvom redu mladih, lokalne samouprave i organizacija civilnog društva bitan je deo analize stanja u zajednici u kome mladi deluju, a sa kojim su u direktnoj vezi i međusobnom uticaju. SWOT analiza mladih u odnosu na zajednicu pokazala je u kojoj meri i kojim oblastima mladi vide podršku a u kom prepreku svom razvoju i angažovanju u zajednici. Mladi čije odrastanje i školovanje prate društveni problemi, ali istovremeno i mladi od kojih se očekuje da uzmu aktivo učešće u

zajednici. Da bi to mogli učiniti, mladi od zajednice očekuju najpre podršku u odrastanju i školovanju, a potom podršku njihovom sveukupnom angažovanju u zajednici.

7. Analiza programa, projekata i usluga od značaja za mlade

Analizirane su one strategije, programi, prava i usluge različitih socijalnih aktera, a koji su procenjeni kao važni za razvoj mladih a time i zajednice u celini, bilo da su sastavni deo sadašnjeg delovanja socijalnih aktera ili su u fazi planiranja njihovog budućeg delovanja. Rezultati analize u sebi sadrže informacije o kvalitetu programa, projekata i usluga, iz čega slede i smernice za prevazilaženje uočenih nedosataka.

U tu svrhu, kao instrument za analizu, korišćena je tabela prilagođena potrebama procesa planiranja i učesnicima procesa. U koloni procene o nastavku programa, projekta ili usluge, korišćeni su sledeći znakovi: strelica ↑ znači nastaviti program, projekat ili uslugu, simbol 0 znači da je prestala potreba za programom, projektom ili uslugom, odnosno da je ispunjena njihova svrha, i strelica ↓ znači da se radi o programu, projektu ili usluzi koje treba ukinuti, jer resursi koji se ulažu ne postižu planirani rezultat.

Analizom nisu obuhvaćene svi programi, projekti i usluge na terenu već samo oni koji su od strane učesnika prepoznati važnima za unapređenje kvaliteta života mladih u zajednici.

Sledi tabela sa rezultatima analize:

**Analiza i procena
(do) sadašnjih programa, projekata i usluga od strane mladih**

Program/projekat/usluga	Nastaviti/ Ukinuti ↑ 0 ↓	Ocena 1-5	Obrazloženje ocene
Izrada Strategije za mlade	↑	4-5	Pozitivno: sama izrada Strategije, uključenost mladih u izradu Strategije kao mogućnost da kreiraju sopstvenu budućnost. Negativno: Nema garancije za implementaciju Strategije.
Aktivnosti Đačkog parlamenta	↑	2	Pozitivno: mogućnost za ostvarivanje prava učenika. Negativno: neorganizovanost (članovi Đačkog parlamenta štite samo lični interes), organizovanje i funkcionisanje Đačkog parlamenta zavisi od volje direktora i profesora, dok članstvo zavisi od političke opredeljenosti, nedovoljna je podrška od strane Ministarstva (nije donet akt o obaveznosti za uspostavljanje Đačkog parlamenta).
Program obrazovanja	↑	2-3	Pozitivno: pruža opšte obrazovanje, neke škole organizuju ekskurzije, izlete, druženja. Negativno: nema profesionalnog usmeravanja učenika, metode rada su ex cathedra (diktiranje, predavanja bez interakcije), nastava se ne izvodi savremenim nastavnim sredstvima.
Muzički festivali	↑	5	Pozitivno: promovisanje omladine i grada, prilika dobrim bendovima da učestvuju, motivisanost mladih da prate program festivala, umerene cene.
Programi razmene učenika	↑	4-5	Pozitivno: mogućnost razmene znanja i iskustava i upoznavanje drugih kultura. Negativno: neodovoljan broj programa razmene, neorganizovanje pripremnih programa kako bi programi razmene postali dostupni većem broju mladih (strani jezik, razne druge edukacije, dobar primer je organizovanje radionice na temu interkulturalnosti kao preduslov za učešće u programu Pestalozzi Children Foundation u Švajcarskoj)

Analiza i procena
(do) sadašnjih programa, projekata i usluga od strane OCD i LS

Program/projekat/usluga	Nastaviti/ Ukinuti ↑ 0 ↓	Ocena 1-5	Obrazloženje ocene
Unapređenje zdravlja mladih na Balkanu (CIDA)	↑	5	Pozitivno: - zdravstvene edukacije za lekare za rad sa mladima - timovi „Glas mladih“ i posebna metodologija za omladinske grupe (uskoro izlazi priručnik) - vodič kroz institucije na lokalnom nivou koje se bave mladima - potpisan sporazum o saradnji od strane većine aktera u procesu - izrada protokola za sve koji rade sa mladim zavisnicima - osnivanje mreže čiji je zadatak da završi protokol o saradnji aktera koji rade sa mladim zavisnicima - postojanje Kancelarije za mlade - postojanje Savetovaništa za mlade - spotovi/skečevi na temu narkomanije, vršnjačkog nasilja, maloletničkih brakova i sl. - program obilaska kanadskih institucija (primer dobre prakse koji se može primeniti i kod nas) - uvodi se predmet „Prijateljski pristup mladima“ na Medicinski fakultet Negativno: - glomazan projekat i sporija realizacija
Festival Stari grad	↑	3-4	Pozitivno: - učešće velikog broja mladih - činjenica da duh Festivala traje tokom celog leta - internacionalni karakter Festivala (učesnici su iz zemlje i bivših jugoslovenskih republika) - zavidan nivo produkcije, scene i sl.

			<ul style="list-style-type: none"> - veliki broj mladih koji volontiraju na organizaciji Festivala Negativno: <ul style="list-style-type: none"> - nedovoljna posećenost u odnosu na veliki broj mladih u gradu - Festival je slabo poznat na nacionalnom nivou
Projekat STOP korupciji sa podtemom „Korupcija i mladi“ (DAMED i EPUS-lokalno veće Novi Pazar)	↑	5	Pozitivno: <ul style="list-style-type: none"> - istraživanjem je obuhvaćeno 500 mladih - održano je 7 tribina na kojima je učestvovalo oko 350 mladih - sprovedena je uspešna kampanja sa prepoznatljivim znakom „STOP korupciji“ koji je postavljen na bilbordu ispred zgrade LS - dobra medijska pokrivenost - otvoren je call centar za prijavljivanje slučajeva korupcije - ovo je jedinstven projekat na tlu Evrope jer se bavi percepcijom mladih u odnosu na korupciju u lokalnoj zajednici
Koalicija „Zajedno protiv droge“	↑	4	Pozitivno: <ul style="list-style-type: none"> - prvi put se u lokalnoj zajednici javno govorilo o problemu droga - u projektnim aktivnostima su masovno učestvovali mladi, bez obzira na etničku pripadnost - sve OCD i ostali akteri su učestvovali zajedno kao jedinstveni pokret u borbi protiv droge - Kampanja je uspešno realizovana i omogućila je da se razvije strategija zajedničkog delovanja Negativno: <ul style="list-style-type: none"> - projekat je „izgubio dah“
Akcija za povratak Doma omladine	↑	3	Pozitivno: <ul style="list-style-type: none"> - postoji svest o potrebi stavljanja ovog prostora u funkciju mladih čemu je doprinela činjenica da je prikupljeno preko 7000 potpisa da bi predlog ušao u skupštinsku proceduru Negativno: <ul style="list-style-type: none"> - u ovom momentu prostor Doma omladine se koristi kao skupštinska sala
Američki kutak	↑		

8. Analiza međusobnih očekivanja socijalnih aktera i preporuke za buduću saradnju

Međusobni odnosi i saradnja svih socijalnih aktera u lokalnoj zajednici važan su resurs i čine socijalni kapital koji, uz odgovarajući pristup, treba da bude u funkciji unapređenja položaja i razvoja svih grupa i razvoja zajednice u celini.

Neposredno sagledavanje njihovih odnosa omogućuje bolje uočavanje razpoloživih potencijala socijalnih aktera i predlaganje akcija za dalji razvoj međusobnih odnosa iskazanih kroz saradnju i partnerstva kako u razvoju novih programa tako i u pribavljanju finansijskih sredstava koje sama zajednica nije u stanju da obezbedi iz sopstvenih izvora. Mnoga rešenja u zajednici traže i saradnju sa socijalnim akterima iz susednih opština, što ulaganja čini ekonomičnima, a pružanje usluga korisnicima efikasnim.

Analizirani su socijalni akteri koji predstavljaju različite sektore i sisteme u lokalnoj zajednici, a njihovo delovanje bitno utiče na kvalitet života građana, s tim da je za potrebe izrade ove Strategije i Akcionog plana naglasak napravljen na delovanju socijalnih aktera u odnosu na razvoj mladih u Novom Pazaru.

U tu svrhu, kao instrument za analizu, korišćena je tabela prilagođena potrebama procesa planiranja i učesnicima procesa. Uz svakog navedenog socijalnog aktera kroz kolonu procene moći navedena je njegova moć uticaja na uspešnost rešavanja oblasti na koju se proces planiranja odnosi, u ovom slučaju u odnosu na razvoj mladih u zajednici, a korišćeni su sledeći znakovi: slovo V označava veliku moć, slovo S srednju moć, dok slovo M označava malu moć. U sledećoj koloni procenjuje se kakav je stav socijalnog aktera, simbol + označava pozitivan stav, simbol – označava negativan stav, dok simbol O označava neutralan stav. U sledeće dve kolone navedena su međusobna očekivanja socijalnih aktera iz kojih prizilaze preporuke za akcije navedene u poslednjoj koloni.

Sledi tabela sa rezultatima analize međusobnih očekivanja socijalnih aktera i preporuke za razvoj njihove međusobne saradnje, a koje su prizašle iz procesa strateškog planiranja.

Analiza socijalnih aktera i njihova uloga u razvoju

Ko su?	Kolika im je moć? (v, 0, m)	Kakav je njihov odnos prema nama? (+, -, 0)	Šta mi očekujemo od njih?	Šta oni očekuju od nas?	Šta nam je činiti (osnova akcionog plana)
					Preporuke/akcije:
Lokalna samouprava	v	+	<ul style="list-style-type: none"> - Da LS finansira projekte za mlade - Da podrži rad Kancelarije za mlade - Da koordinira rad institucija u programima za mlade - Da aktivno učestvuje u kreiranju programa za mlade (stvaranje boljeg ambijenta za mlade) - Da izradi programe stimulacije za mlade koji ostvaruju uspeh u školi i vanškolskim aktivnostima (stipendije, knjige, ekskurzije, programi razmene i stručnog usavršavanja) - Da Dom omladine bude stavljen na raspolaganje mladima (vraćen) - Da se aktivira bašta Doma omladine 	<ul style="list-style-type: none"> - Stavljanje u funkciju potencijala mladih (turizam, kultura, ekologija) - Inicijativu mladih u izradi projekata - Promociju primera dobre prakse stečenih u saradnji sa lokalnom samoupravom - Podršku u promeni i poboljšanju imidža grada 	<ul style="list-style-type: none"> - Dogovoriti načine uključivanja mladih u razne oblasti života i rada u zajednici (sastanci pri izradi planova razvoja i planiranju budžeta) - Predložiti LS mehanizme za transparentnu dodelu sredstava iz lokalnog budžeta - Objedinjavanje informacija o planovima i akcijama za mlade, kontakt osobama, info punktovima, objavljivanje informacije o događanjima na bilbordu - Istražiti mogućnosti sa LS za finansiranje stimulacija za mlade - Izraditi program rada bašte Doma omladine - Organizovati sajam projekata i ideja od strane OCD i LS - Izraditi projekat za promotivni materijal Novog Pazara - Izraditi predlog projekta „Balkan Trust Fest”

Škola	v	+	<ul style="list-style-type: none"> - Podršku u postizanju uspeha u procesu obrazovanja - Toleranciju - Otvorenost prema novim programima - Saradnju sa OCD (kažnjavaju se učenici koji učestvuju u programima OCD) 	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivnije učešće mladih u procesu obrazovanja - Toleranciju 	<ul style="list-style-type: none"> - Inicirati redukciju preobimnih programa koja bi bila praćena izdavanjem kvalitetnih udžbenika, uvođenjem savremene metodologije rada (interaktivni rad), praćene savremenim nastavnim sredstvima - Zagovarati jednaka pravila ponašanja za nastavnike i učenike i uzajamno poštovanje - Organizovati zajedničke edukativne programe za nastavnike i učenike - Staviti u funkciju psihosocijalne službe pri školama - Ojačati ulogu Đačkog parlamenta, sprovesti edukaciju za rad u Đačkom parlamentu i uvesti evaluaciju rada Đačkog parlamenta - Ukazati na nekomplementarnost pojedinih srednjoškolskih programa sa pojedinim srodnim fakultetima - Raditi na usklađivanju obrazovnih profila sa potrebama u zajednici - Ispitati kvalitet nastave građanskog obrazovanja i veronauke <p><u>Učenici očekuju od profesora:</u> obavljanje vannastavnih aktivnosti u skladu sa planom; da ne omalovažavaju učenike; da ne insistiraju da se uči napamet; da se spreče pokušaji seksualnog znemiravanja učenica/ka; Da se</p>
-------	---	---	--	--	--

					<p>sankcioniše diskriminacija po bilo kom osnovu: status, izgled, pol, nacionalnost i sl.; objektivnost u pristupu i ocenjivanju učenika; svrsishodan nastavni program i njegovu primenu; da profesori budu i stručnjaci i pedagozi; da vode brigu o ličnosti učenika i da podrže učenika u kriznoj situaciji; da se pri školama formira stručna pomoć za učenike; da se uzdrže od učešća u tuđim poslovima; borbu protiv korupcije u školama; da se u školama zabrane uticaji: verski, nacionalni, politički.</p> <p><u>Profesori očekuju od učenika:</u> da učenici poštuju profesore; da redovno pohađaju nastavu (da se smanji beoj neopravdanih časova); da se redefinišu vrednosti znanja i učenja i podršku u promovisanju tih vrednosti; sa poštuju pravila, da se prikladno oblače i ponašaju.</p>
Kancelarija za mlade	s-v	+	<ul style="list-style-type: none"> - Uticaj na LS - Prikupljanje ideja i predloga mladih - Praćenje i evaluacija programa za mlade - Objediniti informacije o tekućim projektima - Olakšati dostupnost programa za mlade 	<ul style="list-style-type: none"> - Podršku Kancelariji za mlade u kapacitetima kojoj prethodi razvijanje plana rada i planiranje potrebnih kapaciteta od strane mladih - Zagovaranje 	<ul style="list-style-type: none"> - Informisati zajednicu o ulozi Kancelarije za mlade - Sistematizovati iskustva i ponuditi ih drugim kancelarijama i MOS - Sprovesti edukaciju za procese planiranja, evaluacije, monitoringa i sl. - Napraviti bazu podataka (OCD, dešavanja, akcije, konkursi i sl.)

			<p>(kursevi jezika i sl.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pomoć u pripremi za upis u srednju školu - Uticaj na obrazovne institucije - Podršku u realizaciji volonterskih projekata - Promovisanje vrednosti volonterskog rada u lokalnoj zajednici i vrednovanje tog rada od strane zajednice 	<p>povećanja kapaciteta Kancelarije za mlade</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aktivno učešće mladih u programima koje pokreće Kancelarija za mlade - Planiranje sredstava i ljudi za zajedničke projekte i sredstava za njihovo angažovanje 	<ul style="list-style-type: none"> - Obezbediti medijsku podršku programima za mlade (Omladinska TV, emisije na RTV) - Uspostaviti mehanizam nagrađivanja najboljeg nastavnika od strane mladih (za uspostavljanje novih sistema vrednosti i vraćanje digniteta profesiji)
OCD	v	+	<ul style="list-style-type: none"> - Da pomognu mladima u daljem osmišljavanju programa za mlade - Da nastave rad na promociji mladih kao najboljeg brenda Novog Pazara - Da rade na suzbijanju i prevenciji nasilja (vršnjačkog, porodičnog i u zajednici) - Da razvijaju programe prevencije bolesti zavisnosti - Da edukuju mlade kako da organizovano rešavaju probleme u zajednici i zagovaraju interese mladih 	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivniji pristup mladih u stvaranju boljih uslova za život mladih u zajednici - Da se mladi više uključe u programe volontiranja, suzbijanja i prevencije nasilja, i prevencije bolesti zavisnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - Zajedno sa mladim članovima raditi na redefinisaju uloge i mesta OCD u zajednici - Raditi na međugeneracijskom transferu znaja - Kreirati kampanje za buđenje građanske svesti i prijavljivanje počinilaca nedozvoljenih radnji i dela - Naći načine kako da se na najbolji način mladima približe forme i načini organizovanja mladih (građansko vaspitanje, tribine, TV emisije).

9. Ključni elementi SWOT analize i procena upotrebljivosti njihovih relacija za donošenje strateških odluka

Iz svih rezultata sprovedenih analiza, učesnici u procesu odabrali su po četiri ključna elementa, na kojima će se, shodno proceni njihovog značaja, zasnivati strateške odluke i definisati akcije, odnosno prvi koraci koji će obezbediti implementaciju Strategije i Akcionog plana za mlade. Ključni elementi su, kako sledi:

<p><i>Snage:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Veliki broj mladih (14) • Potencijal mladih: talentovani mladi, kreativni mladi, mladi koji teže boljoj budućnosti (13) • Jedan broj mladih zainteresovan za raznorodne aktivnosti (9) • Organizacije i udruženja mladih (8) 	<p><i>Slabosti:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Slaba motivacija mladih gledano u celini (14) • Pasivan stav (vodi neključivanju mladih u većem broju u rad organizacija, kao i druge aktivnosti u zajednici) (14) • Nedovoljno razvijeni mehanizmi obraćanja mladih u odnosu na zajednicu (potrebna su znanja kao: PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje, i sl.) (13) • Mladi nemaju uticaja na političke, verske i međunacionalne odnose (7)
<p><i>Prilike:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Potencijal za razvoj turizma u zajednici kao mogućnost za zapošljavanje mladih (13) • Razvijen visokoškolski sistem (12) • Pokrenuti kulturni i sportski programi u zajednici (11) • OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima (9) 	<p><i>Prepreke:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost zapošljavanja školovanih mladih (zapošljavaju se neškolovani po različitim osnovima, umesto po stručnosti) (12) • Neadekvatan školski sistem, (misli se na osnovne i srednje škole): preobimno gradivo, školski prostor (hladan, neopremljen, tesan), nastavnici (pedagoški neispravno pristupanje učenicima, omalovažavanje učenika, nepoštovanje pravila koju su sami postavili i koja zahtevaju od učenika a javno krše, i sl.) (10) • Nepostojanje motivacionih programa za mlade (nagrade, stipendije, studentska putovanja, nepostojanje programa i nagrada za talentovane mlade, i sl.) (10) • Urušen sistem vrednosti (loš sistem vrednosti) i korupcija u zajednici (9)

Odabrani ključni elementi ukršteni su i napravljena je procena jakosti njihovih relacija.

10. Definisana pitanja ključna za budući razvoj mladih u Novom Pazaru

U području akcija (kombinacija snaga i prilika) definisano je 10 ključnih pitanja, kojima je se već sada moguće baviti ulažući postojeće resurse i koristeći već postojeće prilike za njihovo rešavanje (jer ne zahtevaju dodatna ulaganja, već samo optimalno korišćenje postojećih resursa).

U području odluka (kombinacija slabosti i prilika) definisano je 7 ključnih pitanja koja potiču na rešavanje slabosti i korišćenje prilika, a odabrane prilike to omogućuju. Ovakvim pristupom ojačaće raspoloživi resursi i amortizovaće moguće štete. U suprotnom dogodiće se štete definisane kroz područje odbrane sa 7 ključnih pitanja i područje kontrole štete sa 13 definisanih ključnih pitanja. U ovom slučaju, ne samo da se ne razvijaju novi kapaciteti, već se postojeći resursi troše na ublažavanje štete.

Strateške odluke zasnovane su na definisanim ključnim relacijama, odnosno pitanjima i odnose se na četiri područja delovanja, čiji razvoj mora da bude usklađen i izbalansiran.

Na taj način dobijena je sledeća tabela:

TABELA UKRŠTANJA S.W.O.T. ANALIZE

		PRILIKE				PREPREKE			
		1	2	3	4	1	2	3	4
		Potencijal za razvoj turizma u zajednici kao mogućnost za zapošljavanje mladih	Razvijen visokoškolski sistem	Pokrenuti kulturni i sportski programi u zajednici	OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima	Nemogućnost zapošljavanja školovanih mladih (zapošljavaju se neškolorani po različitim osnovima, umesto po stručnosti)	Neadekvatan školski sistem, (misli se na osnovne i srednje škole)	Nepostojanje motivacionih programa za mlade	Urušen sistem vrednosti (loš sistem vrednosti) i korupcija u zajednici
SNAGE		AKCIJA				ODBRANA			
1	Veliki broj mladih	XXX	XXX	XXX	XXX	XXX	XXX	XXX	XXX
2	Potencijal mladih: talentovani mladi, kreativni mladi, mladi koji teže boljoj budućnosti	XXX	XX	XX	XXX	XXX	XXX	XX	XX
3	Jedan broj mladih zainteresovan	XX	XX	XXX	XXX	X	X	XX	X

	za raznorodne aktivnosti								
4	Organizacije i udruženja mladih	XXX	X	XX	XXX	XX	XX	XXX	XX
	SLABOSTI	ODLUKE				ŠTETE			
1	Slaba motivacija mladih gledano u celini	XXX	XXX	XXX	XXX	XXX	XXX	XXX	XXX
2	Pasivan stav (vodi neključivanj u mladih u većem broju u rad organizacija, kao i druge aktivnosti u zajednici)	XX	XX	XXX	XXX	XX	XXX	XXX	XXX
3	Nedovoljno razvijeni mehanizmi obraćanja mladih u odnosu na zajednicu (potrebna su znanja kao: PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje,	XXX	X	XX	XXX	XXX	XXX	XXX	XXX

	i sl.)								
4	Mladi nemaju uticaja na političke, verske i međunacionalne odnose	X	X	XX	XX	XXX	XX	XX	XXX

11. Strateške odluke kao odgovor na prepoznata ključna pitanja

Slede ključna pitanja i odgovori na njih iz kojih proizilaze smernice razvoja i konkretne akcije koje treba preduzeti:

1. Ključno pitanje:

Kako staviti snage u funkciju	U prilici:
Veliki broj mladih	<ul style="list-style-type: none">• Potencijal za razvoj turizma u zajednici kao mogućnost za zapošljavanje mladih Mladi će u saradnji sa OCD istražiti potencijal zajednice za razvoj turizma uključujući upoznavanje sa relevantnim dokumentima i njihovu procenu i kapacitete turističke organizacije pri LS, utvrditi koja znanja su potrebna, načine promovisanja inicijative, sprovesti edukaciju zainteresovanih, uključiti socijalne aktere, posebno ugostiteljsko turistička škola koja bi u saradnji sa NSZ radila na programima prekvalifikacije i dokvalifikacije, izraditi plan za razvoj turizma sa fokusom na uključivanje mladih.• Razvijen visokoškolski sistem Razviti programe usmeravanja mladih na visokoškolske ustanove čije diplome im omogućavaju da se angažuju u zajednici, odnosno da nađu zaposlenje. Neophodno je uraditi analizu ponude obrazovnih profila kao i kvaliteta znanja stečenih na ovim ustanovama. Đački parlament i studentski parlament u saradnji sa OCD staviti u funkciju predlaganja rešenja koja bi za cilj imala redefinisane obrazovnih profila u skladu sa stvarnim potrebama tržišta rada i podizanje kvaliteta nastave. Motivisati predstavnike visokoškolskih ustanova da podrže ovaj pristup u saradnji sa LS i Građanskim inicijativama i pomoći im da prepoznaju prednosti ovakvog pristupa. Takođe treba napraviti prateće programe koji bi mladima omogućili da se zaposle i ostanu da rade i žive u Novom Pazaru.• Pokrenuti kulturni i sportski programi u zajednici Uključiti sve aktere u zajednici, posebno obrazovne ustanove u promociju i učestvovanje u kreiranju i realizaciji sportskih i kulturnih programa, sa ciljem uključivanja što većeg broja mladih u ove programe iz najmanje nekoliko razloga: usmeravanje mladih ljudi u kreativne sadržaje koji podržavaju odrastanje i razvoj, podršku zdravom načinu života, unapređivanja kapaciteta zajednice kako za rad i život, tako i u cilju unapređenja turističke ponude kroz kulturne i sportske sadržaje. Zagovarati za obezbeđenje prostora u lokalnoj zajednici u kome će mladi delovati (između ostalog Dom omladine). U saradnji sa OCD motivisati škole jednako kao i izvršiti pritisak na škole gde je to neophodno u svrhu organizovanja raznih

	<p>programa u okviru škola koji bi bili obavezujući za škole. Organizovati sportske i kulturne aktivnosti u tesnoj saradnji sa LS koja bi obavezala i koordinirala ostale socijalne aktere u procesu planiranja i realizacije ovih aktivnosti. Neophodno je u saradnju sa školama uključiti Ministarstvo prosvete.</p> <ul style="list-style-type: none"> • OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima <p>Uključiti mlade u rad OCD, i Kancelarije za mlade, preko ove Kancelarije u saradnji sa OCD i nadležnim institucijama i drugim organizacijama objediniti projekte i nove planove koji se tiču mladih, i prezentovati ih nadležnim ministarstvima i zatražiti podršku i partnerstvo, kao najbolji način za plasiranje ideja mladih. Uključiti privrednike u osnivanje fonda za mlade talente u lokalnoj zajednici. Pri Kancelariji za mlade formirati koordinaciono telo na nivou lokalne zajednice koje bi okupilo sve socijalne aktere i bavilo se unapređenjem položaja mladih. Raditi na unapređenju kapaciteta Kancelarije za mlade.</p>
Potencijal mladih: talentovani mladi, kreativni mladi, mladi koji teže boljoj budućnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Potencijal za razvoj turizma u zajednici kao mogućnost za zapošljavanje mladih <p>Informisati istovremeno mlade i zajednicu, raspisati konkurse za unapređenje turističkog potencijala i izradu promotivnog materijala (razviti mehanizme nagrađivanja dobrih rešenja).</p> <ul style="list-style-type: none"> • OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima <p>Kapaciteti đачkih i studentskih parlamenata stavljeni u funkciju zastupanja interesa mladih. U saradnji sa OCD raditi na programima koji bi podržali razvoj kreativnih potencijala mladih. Ostvariti saradnju sa medijima kako bi mladi odbili prostor za prezentovanje svojih problema i mogli upoznati zajednicu za predlogom rešenja (omladinska emisija sa sadržajima koji su angažovani).</p>
Jedan broj mladih zainteresovan za raznorodne aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Pokrenuti kulturni i sportski programi u zajednici <p>Upoznavanje mladih sa mogućnostima za angažovanje u kreiranju i realizaciji različitih programa. Prezentacija programa mladih u medijima (omladinski program sa angažovanim sadržajem). Obezbediti mladima priliku da prezentuju primere dobre prakse. Replikacija modela koji su se pokazali dobrim. Stimulativna putovanja kao nagrada za mlade.</p> <ul style="list-style-type: none"> • OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima <p>Medijske nastupe mladih iskoristiti za upoznavanje mladih sa radom OCD, radom đачkih parlamenata i Kancelarije za mlade. Organizovati edukacije za mlade kao i organizovati sajam ideja i projekata na lokalnom nivou, gde bi se pored ostalog razmenile ideje i osmislile javne akcije koje bi finansirala LS i fondacije kao što je BCIF.</p>
Organizacije i udruženja mladih	<ul style="list-style-type: none"> • Potencijal za razvoj turizma u zajednici kao mogućnost za zapošljavanje mladih <p>Unapređenje saradnje đачkih parlamenata među sobom. Raditi</p>

	<p>na reafirmaciji rad udruženja kao što su Planinarski klub, organizacija skauta i na reafirmaciji vrednosti koje su okupljale članove ovih organizacija. JUNIOR ACHIVEMENT, program USAID-a koristiti kao ideju za razvoj preduzetničkog duha kod mladih.</p> <ul style="list-style-type: none"> • OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima <p>Unapređenje saradnje đачkih parlamenata među sobom. OCD sa iskustvo staviti u funkciju podrške osivanja i izgradnje kapaciteta organizacija mladih. Podržati uključivanje organizacija mladih u sradnju na nacionalnom i međunarodnom nivou.</p>
--	---

2. Ključno pitanje:

Kako rešiti slabosti kroz	Sledeće prilike:
Slaba motivacija mladih gledano u celini	<ul style="list-style-type: none"> • Potencijal za razvoj turizma u zajednici kao mogućnost za zapošljavanje mladih <p>Ukazati mladima na potencijal zapošljavanja u turizmu i dobit koju to može doneti kako pojedincu tako i zajednici.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvijen visokoškolski sistem <p>Povezivanje mladih sa ustanovama koje se bave profesionalnom orjentacijom mladih (ovakva služba postoji pri NSZ). Neophodno je izraditi plan saradnje između škola i NSZ kako bi mladi blagovremeno bili upoznati sa sopstvenom ulogom i mogućnostima koje daje država pri zapošljavanju.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pokrenuti kulturni i sportski programi u zajednici <p>Stimulisanje mlade na angažovanje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima <p>Približiti mladima potencijal njihovog angažovanja kroz OCD i druge oblike za njihov razvoj i lakše zapošljavanje. Razvijati volonterski rad i predložiti mladima i njihovim roditeljima sve prednosti ovog načina angažovanja.</p>
Pasivan stav (vodi neuključivanju mladih u većem broju u rad organizacija, kao i druge aktivnosti u zajednici)	<ul style="list-style-type: none"> • Pokrenuti kulturni i sportski programi u zajednici <p>Približiti mladima dobiti od angažovanja u kulturnim i sportskim programima u zajednici i zagovarati roditelje i nastavnike da podrže decu u proaktivnom stavu prema životu i radu u zajednici.</p> <ul style="list-style-type: none"> • OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima <p>Promocija volonterskog rada (vrednost volonterskog rada pri upisu na studije, vrednost volonterskog rada kao vrednost u zajednici, iskustvo bitno za kasnije zaposlenje, i sl.). Neophodno je pričati mladima u školi i tu im ponuditi određene programe koji bi stimulatивно uticali na mlade.</p>
Nedovoljno razvijeni mehanizmi obraćanja mladih u odnosu na zajednicu (potrebna su	<ul style="list-style-type: none"> • Potencijal za razvoj turizma u zajednici kao mogućnost za zapošljavanje mladih <p>Informisanje o podsticajnim programima za zapošljavanje, razbijanje straha kod mladih da koriste ove programe,</p>

znanja kao: PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje, i sl.)	<p>organizovanje edukacija u znanjima kao PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje, i sl.</p> <ul style="list-style-type: none"> • OCD i drugi organizacioni oblici koji se bave mladima <p>Organizovati edukacije na teme: PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje, i sl.</p>
Mladi nemaju uticaja na političke, verske i međunacionalne odnose	<p>Nema ključne prilike</p> <p>Mladi u dovoljnoj meri ne prepoznaju neophodnost i mogućnost svog uticaja na, u prvom redu, verske i međunacionalne odnose, a potom i na političke, posebno u oblicima organizovanja koji su van podmladaka političkih stranaka. Pomoći mladima da prepoznaju sebe "kao nosioce novih vetrova" ideja i vrednosti na kojima zajednica treba da počiva i razvija se u budućnosti. Moguće je da kroz potencijal za razvoj turizma bude istaknuta vrednost kulturne baštine koja kao celina jednako pripada svim građanima u zajednici. (Ideja razvoja programa koji bi istakao multikulturalnost kao što su: sportska dešavanja, kulturna dešavanja, putem kulturno umetničkih društava, razglednice iz Novog Pazara).</p>

3. Ključno pitanje:

Kako staviti snage u funkciju	Odbrane od sledećih prepreka:
Veliki broj mladih	<ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost zapošljavanja školovanih mladih (zapošljavaju se neškolorani po različitim osnovama, umesto po stručnosti) <p>Povećati uticaj mladih u zajednici kako bi stručnost postala kriterijum za zapošljavanje a ne različiti drugi osnovi. Informisati mlade o programima NSZ (subvencije, prekvalifikacije i dokvalifikacije, programi zapošljavanja i samozapošljavanja, informisanje o deficitarnim kadrovima u smislu izbora zanimanja i sl.). Uključiti mlade u reviziju Strategije održivog razvoja grada Novog Pazara.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neadekvatan školski sistem, (misli se na osnovne i srednje škole): preobimno građivo, školski prostor (hladan, neopremljen, tesan), nastavnici (pedagoški neispravno pristupanje učenicima, omalovažavanje učenika, nepoštovanje pravila koju su sami postavili i koja zahtevaju od učenika a javno krše, i sl.) <p>Okupljanje mladih na nivou države kako bi se stvorio front za lobiranje i zagovaranje za reformu obrazovnog sistema (učesće mladih u svim fazama reforme).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje motivacionih programa za mlade (nagrade, stipendije, studentska putovanja, nepostojanje programa i nagrada za talentovane mlade, i sl.) <p>Raditi na razvoju programa za mlade, posebno programa prilagođenih različitim interesima mladih, obezbediti prostore za okupljanje mladih i Dom omladine staviti u funkciju programa za</p>

	<p>mlade.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Urušen sistem vrednosti (loš sistem vrednosti) i korupcija u zajednici <p>Mladi i OCD uključeni u sve oblasti društvenog života (zahtevati transparentnost u radu, dostupnost informacija od javnog značaja, učešće u kreiranju lokalnog budžeta, kontrola LS kroz kontrolu budžeta i sl.)</p>
Potencijal mladih: talentovani mladi, kreativni mladi, mladi koji teže boljoj budućnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost zapošljavanja školovanih mladih (zapošljavaju se neškolovani po različitim osnovima, umesto po stručnosti) <p>Zagovarati stručnost i zapošljavanje stručnih osoba. Insistirati na transparentnosti konkursa i procedura posebno prilikom zapošljavanja u javnim ustanovama i preduzećima.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neadekvatan školski sistem, (misli se na osnovne i srednje škole): preobimno gradivo, školski prostor (hladan, neopremljen, tesan), nastavnici (pedagoški neispravno pristupanje učenicima, omalovažavanje učenika, nepoštovanje pravila koja su sami postavili i koja zahtevaju od učenika a javno krše, i sl.) <p>Razvijati programe za talentovane mlade koji bi pomogli razvoj njihovog potencijala i stavljanje istog u funkciju razvoja zajednice. Kontaktiranje OCD iz okruženja radi upoznavanja sa primerima dobre prakse.</p>
Jedan broj mladih zainteresovan za raznorodne aktivnosti	<p>Nema ključne nepravilike</p> <p>Postoje programi u zajednici u koje se zainteresovani mladi mogu uključiti (sportski i kulturni događaji, akcije OCD, i sl.)</p>
Organizacije i udruženja mladih	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje motivacionih programa za mlade (nagrade, stipendije, studijska putovanja, nepostojanje programa i nagrada za talentovane mlade, i sl.) <p>Raditi na razvoju programa za mlade, posebno programa prilagođenih različitim interesima mladih, obezbediti prostore za okupljanja mladih i Dom omladine staviti u funkciju programa za mlade.</p>

4. Ključno pitanje:

Koju štetu uzrokuju slabosti	U sledećim preprekama:
Slaba motivacija mladih gledano u celini	<ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost zapošljavanja školovanih mladih (zapošljavaju se neškolovani po različitim osnovima, umesto po stručnosti) <p>Može se očekivati dalje devastiranje svih resursa zajednice, a šanse za razvoj će biti sve manje ukoliko se izgube mladi kao resurs.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neadekvatan školski sistem, (misli se na osnovne i srednje škole): preobimno gradivo, školski prostor (hladan, neopremljen, tesan), nastavnici (pedagoški neispravno pristupanje učenicima, omalovažavanje učenika,

	<p>nepoštovanje pravila koju su sami postavili i koja zahtevaju od učenika a javno krše, i sl.)</p> <p>Može se očekivati dalji pad kvalitetno obrazovanih ljudi, urušavanje sistema vrednosti, ukorenjivanje tradicionalnog ponašanja koje posebno diskriminiše žensku decu, što sve vodi stgnaciji u razvoju.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje motivacionih programa za mlade (nagrade, stipendije, studijska putovanja, nepostojanje programa i nagrada za talentovane mlade, i sl.) <p>Može se očekivati apatično ponašanje mladih koje vremenom postaje podloga za usvajanje loših navika kao što su pušenje, alkohol, droga, dalje se može očekivati asocijalno ponašanje i sl.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Urušen sistem vrednosti (loš sistem vrednosti) i korupcija u zajednici <p>Može se očekivati dalji pad kvalitetno obrazovanih ljudi, urušavanje sistema vrednosti, ukorenjivanje tradicionalnog ponašanja koje posebno diskriminiše žensku decu, što sve vodi stgnaciji u razvoju, porastu korupcije u zajednici i usvajanju koruptivnog modela ponašanja od strane mladih.</p>
<p>Pasivan stav (vodi neuključivanju mladih u većem broju u rad organizacija, kao i druge aktivnosti u zajednici)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Neadekvatan školski sistem, (misli se na osnovne i srednje škole): preobimno gradivo, školski prostor (hladan, neopremljen, tesan), nastavnici (pedagoški neispravno pristupanje učenicima, omalovažavanje učenika, nepoštovanje pravila koju su sami postavili i koja zahtevaju od učenika a javno krše, i sl.) <p>Neadekvatan školski sistem u sadržaju i načinu rada sa decom i mladima vodi daljem pasivnom ponašanju mladih prema sticanju znanja i školovanju.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje motivacionih programa za mlade (nagrade, stipendije, studijska putovanja, nepostojanje programa i nagrada za talentovane mlade, i sl.) <p>Nepostojanje stimulativnih i motivišućih programa za mlade vodi daljoj pasivizaciji mladih i daljem padu njihovih aspiracija.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Urušen sistem vrednosti (loš sistem vrednosti) i korupcija u zajednici <p>Može se očekivati dalji pad komunikacije između mladih i institucija, produbljivanja straha kod mladih koji postaje limitirajući faktor za aktivan pristup mladih u rešavanju problema i kreiranju uslova života i rada u zajednici.</p>
<p>Nedovoljno razvijeni mehanizmi obraćanja mladih u odnosu na zajednicu (potrebna su znanja kao: PR, lobiranje, javno</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost zapošljavanja školovanih mladih (zapošljavaju se neškolovani po različitim osnovima, umesto po stručnosti) <p>Može se očekivati porast koruptivnog pristupa u zapošljavanju mladih.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neadekvatan školski sistem, (misli se na osnovne i srednje

<p>zagovaranje, umrežavanje, i sl.)</p>	<p>škole): preobimno gradivo, školski prostor (hladan, neopremljen, tesan), nastavnici (pedagoški neispravno pristupanje učenicima, omalovažavanje učenika, nepoštovanje pravila koju su sami postavili i koja zahtevaju od učenika a javno krše, i sl.)</p> <p>Može se očekivati, da ukoliko ne dođe do reforme školskog sistema, kao i podizanja kvaliteta formalnog i priznavanja neformalnog obrazovanja, nedostatak znanja kao što su: PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje i sl. i dalje će predstavljati prepreku mladima da aktivno kreiraju odnose u zajednici.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje motivacionih programa za mlade (nagrade, stipendije, studijska putovanja, nepostojanje programa i nagrada za talentovane mlade, i sl.) <p>Može se očekivati, da ukoliko ne dođe do reforme školskog sistema, kao i podizanja kvaliteta formalnog i priznavanja neformalnog obrazovanja, nedostatak znanja kao što su: PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje i sl. i dalje će predstavljati prepreku mladima da aktivno kreiraju odnose u zajednici.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Urušen sistem vrednosti (loš sistem vrednosti) i korupcija u zajednici <p>Ukoliko mladi ne nastupe proaktivno u zahtevu za menjanje postojećeg neprihvatljivog sistema vrednosti u zajednici, nastaviće se po razvoj zajednice opasna praksa zapošljavanja neškolovanih po različitim osnovima, umesto zapošljavanja školovanih mladih u skladu sa njihovom stručnošću)</p>
<p>Mladi nemaju uticaja na političke, verske i međunacionalne odnose</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost zapošljavanja školovanih mladih (zapošljavaju se neškolovani po različitim osnovima, umesto po stručnosti) <p>Neodostatak znanja, škole kakve jesu, bez reforme, ne mogu mladima obezbediti znanja koja bi im omogućila da aktivno kreiraju odnose u zajednici kako bi mogli uticati na političke, verske i međunacionalne odnose na način koji je zasnovan na poštovanju ljudskih prava.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Urušen sistem vrednosti (loš sistem vrednosti) i korupcija u zajednici <p>Samo obrazovani i mladi oslobođeni straha mogu proaktivno uticati na kreiranje svih oblasti društvenog života u zajednici.</p>

Strateške odluke

I. Strateške odluke u odnosu na programe, usluge i obuhvat ciljnih grupa (Matrica 1) - Razvoj lokalnih programa, projekata i usluga za razvoj mladih u gradu Novom Pazaru

Strateški pravac razvoja aktivnosti, usluga, projekata i programa:

Razvijati oblast ekonomije, obrazovne programe, mrežu usluga socijalne i zdravstvene zaštite, kulturne i sportske programe jednako dostupne svim mladima u Novom Pazaru koji će podržavati ostanak mladih i čuvati ukupne resurse zajednice

Strateške odluke:

Oblast ekonomije

1. Povećati uticaj mladih na razvoj zajednice
2. Uključiti mlade u ekonomski i društveni život zajednice
3. Podržati zapošljavanje mladih u malim i srednjim preduzećima
4. Uključiti potencijal mladih u razvoj turizma na dobit cele zajednice
5. Uključiti privredu zajednice u programe zapošljavanja mladih
6. Smanjiti odliv mladih ljudi iz ekonomskih razloga
7. Uvesti poslovnu kulturu i standarde kvaliteta u proizvodnji i pružanju usluga
8. Raditi na rešavanju stambenih pitanja mladih porodica

Oblast obrazovanja

9. Redefinisati obrazovne programe u skladu sa stvarnim potrebama privrede i tržišta rada
10. Osavremeniti nastavne programe srednjih škola u Novom Pazaru
11. Razviti programe rada u obrazovnim ustanovama koji podržavaju mlade u odrastanju i razvoju ličnosti
12. Razviti prateće programe podrške koji bi mladima omogućili da se zaposle i ostanu da rade i žive u Novom Pazaru
13. Razvijati programe za talentovane mlade koji bi pomogli razvoj njihovog potencijala
14. Potencijal mladih u znanjima i veštinama staviti u funkciju razvoja zajednice
15. Zagovarati jednaka pravila ponašanja za nastavnike i učenike
16. Razviti programe usmeravanja mladih na visokoškolske ustanove čije diplome im omogućavaju da se angažuju u zajednici, odnosno da nađu zaposlenje
17. Razviti motivacione programe za mlade
18. Obezbediti učešće mladih u svim fazama reforme obrazovanja

Oblast socijalne zaštite

19. Uspostaviti sveobuhvatan sistem socijalne zaštite u skladu sa Strategijom razvoja socijalne zaštite u Novom Pazaru, Strategijom razvoja sistema socijalne zaštite u Srbiji i Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji

Oblast zdravstvene zaštite

20. Uspostaviti sveobuhvatan sistem zdravstvene zaštite i preventivnih programa mladih u Novom Pazaru

Oblast kulture

21. Kulturno istorijska baština (verski i istorijski kulturni objekti) i programi u kulturi (festivali, regionalne kulturne manifestacije) stavljeni u funkciju privrednog razvoja i podizanja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru
22. Podržati mlade da aktivno kreiraju odnose u zajednici kako bi mogli uticati na političke, verske i međunacionalne odnose na način koji je zasnovan na poštovanju ljudskih prava
23. Promovisati kulturnu baštinu u celini kao vrednost koja jednako pripada svim građanima u zajednici
24. Promovisati multikulturalnost

Oblast sporta

25. Sport i sportske manifestacije stavljeni u funkciju podizanja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru

Oblast delovanja lokalne samouprave u odnosu na mlade

26. Podržati aktivan pristup mladih u rešavanju problema i kreiranju uslova života i rada u zajednici

27. Potencijal mladih staviti u funkciju stvaranja prihvatljivog sistema vrednosti i kreiranje odnosa u zajednici kako bi mogli uticati na političke, verske i međunacionalne odnose na način koji je zasnovan na poštovanju ljudskih prava

Oblast delovanja organizacija civilnog društva u odnosu na mlade

28. Uključiti mlade u rad OCD
29. Razmenjivati znanja i iskustava unutar civilnog sektora na nivou šire zajednice o načinima uključivanja mladih
30. Kroz programe OCD raditi na uključivanju privrednika u osnivanje fonda za mlade talente u lokalnoj zajednici
31. Uz pomoć OCD, pri Kancelariji za mlade formirati koordinaciono telo na nivou lokalne zajednice koje bi okupilo sve socijalne aktere i bavilo se unapređenjem položaja mladih (Savet za mlade)
32. Približiti mladima potencijal njihovog angažovanja kroz OCD i druge oblike za njihov razvoj i lakše zapošljavanje.

II. Strateške odluke u odnosu na unutrašnje kapacitete pružalaca usluga (Matrica 2) - Kontinuirani razvoj kapaciteta ključnih lokalnih aktera od značaja za unapređenje kvaliteta života mladih u Novom Pazaru

Strateški pravac razvoja kapaciteta socijalnih aktera:

Kontinuirano podržavati komplementarni i sveobuhvatni razvoj ukupnih kapaciteta mladih i zajednice u celini u funkciji unapređenja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru, prilagođenih organizaciono i tehnički specifičnostima mladih kao ciljne grupe

Strateške odluke:

Oblast ekonomije

1. Razvijati ukupne ekonomske kapacitete zajednice kao mogućnost za zapošljavanje mladih, sa naglaskom na razvoj turizma

2. Graditi kapacitete mladih u znanjima i veštinama potrebnim za savremene načine posovanja

3. Razviti stimulative programe za ostanak mladih u zajednici kroz poboljšanje uslova života i ekonomsko osamostaljivanje

Oblast obrazovanja

4. Prilagoditi sistem školstva potrebama mladih i novim potrebama modernizovane privrede

Oblast socijalne zaštite

5. Razviti programe socijalne politike namenjene mladima

6. Podržati osnivanje klubova za mlade u mesnim zajednicama u gradskim i seoskim sredinama kao podršku socijalnom uključivanju mladih iz marginalizovanih grupa

Oblast zdravstvene zaštite

7. Prilagođavati kapacitete ustanova zdravstvene zaštite potrebama preventivnog rada i lečenja mladih

Oblast kulture

8. Kulturno istorijska baština (verski i istorijski kulturni objekti) i programi u kulturi (festivali, regionalne kulturne manifestacije) stavljeni u funkciju podizanja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru

Oblast sporta

9. Sport i sportske manifestacije stavljeni u funkciju podizanja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru

Oblast delovanja lokalne samouprave u odnosu na mlade

10. Unapređivati kapacitete lokalne samouprave za, sa jedne strane podršku mladima u odrastanju i školovanju, i sa druge strane za aktivno uključivanje mladih u rad lokalne samouprave

Oblast delovanja organizacija civilnog društva u odnosu na mlade

11. Podržati jačanje kapaciteta Kancelarije za mlade u Novom Pazaru

12. Razviti kapacitete OCD za veće uključivanje mladih u aktivnosti civilnog sektora

III. Strateške odluke u odnosu na zajedničko delovanje u zajednici (Matrica 3) - Razvoj kapaciteta zajednice zasnovan na komunikaciji, partnerstvu i uključivanju svih socijalnih aktera u rad sa mladima

Strateški pravac razvoja socijalnog kapitala:

Rad svih socijalnih aktera u zajednici usaglašavati i usmeravati u stvaranje boljeg ambijenta za mlade u Novom Pazaru

Strateške odluke:

1. Uspostaviti komplementarno korišćenje kapaciteta različitih socijalnih aktera u funkciji razvoja mladih

2. Razviti procedure informisanja i razmene podataka o mladima i od značaja za mlade

3. Razviti integrativni pristup u rešavanju problema mladih u skladu sa nacionalnim strategijama

4. Unaprediti nivo svesti zajednice o potrebama, pravima i mogućnostima mladih

Oblast obrazovanja

5. Uključiti druge socijalne aktere u zajednici u proces podizanja kvaliteta nastave i uvođenje novih metoda rada sa mladima

Oblast kulture

6. Uključiti ostale socijalne aktere u zajednici u razvoj kulturnih programa na način da su mladi i kreatori i konzumenti

Oblast sporta

7. Uključiti ostale socijalne aktere u zajednici u razvoj sportskih programa koji podržavaju zdrav način života mladih

Oblast delovanja organizacija civilnog društva u odnosu na mlade

8. Raditi zajednički unutar civilnog sektora na programima koji bi podržali razvoj kreativnih potencijala mladih

Oblast rada lokalne samouprave

9. Da službe LS u saradnji sa drugim socijalnim akterima i mladima aktivno učestvuje u kreiranju i sprovođenju programa za mlade

IV. Strateške odluke u odnosu na finansiranje (Matrica 4) - Plan pribavljanja i raspolaganja finansijskim sredstvima potrebnim za implementaciju strategije, programa i projekata za mlade u Novom Pazaru

Strateški pravac delovanja u planiranju, pribavljanju i odgovornom upravljanju sredstvima namenjenim razvoju:

Uspostaviti mehanizme prikupljanja sredstava iz različitih fondova i odgovornog upravljanja sredstvima lokalne zajednice za finansiranje programa i projekata za mlade

Strateške odluke:

1. Planirati sredstva u budžetu lokalne samouprave za programe namenjene mladima
2. Sredstva namenjena mladima planirati u skladu sa usvojenim planskim dokumentima
3. Uspostaviti različite vidove finansiranja programa i projekata za mlade
4. Obezbediti sredstva iz nacionalnih i međunarodnih fondova za implementaciju Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru

12. Monitoring i evaluacija implementacije Strategije i Akcionog plana za mlade

Uloga nosilaca Strategije i drugih socijalnih aktera u okviru njihovih nadležnosti je da, nakon usvajanja Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru, vrše monitoring i evaluaciju sprovođenja starteških odluka.

Monitoring i evaluacija realizovaće se u kontinuitetu i po dinamici koja će obezbediti praćenje realizacije svih aktivnosti predviđenih strateškim planom i planom implementacije sadržanim u matricama od 1 do 4, i po potrebi radiće se neophodne korekcije. Participativnim monitoringom i evaluacijom obezbediće se direktan uticaj

aktera u lokalnoj zajednici na sadržaj i kvalitet implementacije Strategije i Akcionog plana .

Monitoring i evaluacija treba da obezbede:

- Praćenje i procenu implementacije Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru
- Praćenje i procenu uspešnosti predviđenih aktivnosti
- Praćenje i procenu uključivanja različitih socijalnih aktera i njihovih kapaciteta za sprovođenje dogovorenih aktivnosti
- Procenu strategije sa aspekta stepena ostvarenosti partnerstva među ključnim akterima odgovornim za sprovođenje Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru
- Procenu Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru sa aspekta doprinosa rešavanju pitanja koja su u dokumentima označena prioriternim za mlade
- Procenu Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru sa aspekta održivosti i razvojnosti svih segmenata strategije

Metode monitoringa i evaluacije su evidencija programa, projekata i usluga, analiza dokumenata (protokoli, akcioni planovi, projektni predlozi, izveštaji) i analiza medijskih zapisa (bilteni, TV i radio prilozi, novinski članci, web prezentacije, i sl.), ispitivanje javnog mnjenja o efektima implementacije Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru; prisutnost informacija o realizaciji Strategije u medijima.

Monitoring se oslanja na sadržaj i vremenski raspored plana aktivnosti, kako je navedeno u matricama 1-4.

Evaluacija se oslanja na rezultate monitoringa i treba da odgovori na pitanja:

- U kojoj meri je došlo do ispunjavanja postavljenih rezultata?
- Kakav uticaj programi, projekti i usluge imaju na korisnike?
- Kakva se kvalitativna promena dogodila kod ciljnih grupa?

Evaluacija treba da prati definisane indikatore i meri rezultate koji su od značaja za mlade i kao takvi su predviđeni u Strategiji i Akcionom planu za mlade u Novom Pazaru. Rezultati evaluacije trebali bi da daju smernice za dalju implementaciju Strategije, uključujući i eventualne izmene i dopune onih delova Strategije za koje rezultati i procena promenjenih okolnosti pokažu da je potrebno. Implementacija ove Strategije će na delu pokazati domete primene principa participativnog planiranja i uvođenja inovativnih rešenja u radu na unapređenju položaja mladih, što je moguće dalje koristiti kao model dobre prakse u drugim opštinama i gradovima u Srbiji..

Izveštaji monitoringa i evaluacije trebalo bi da se rade na kraju svake godine i prezentuju socijalnim akterima u Novom Pazaru. Finalna evaluacija Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru obavila bi se na kraju 2012. godine.

13. Akcioni plan - Matrice 1-4

Izradom Akcionog plana struktuiranog u 4 matrice za implemenatciju, postignuta je operacionalizacija prioriternih strateških odluka, dogovorene su odgovornosti za njihovo sprovođenje, napravljena okvirna procena kapaciteta i potrebnih dodatnih resursa, kao i osnov za finansijsku projekciju za planirani period.

Matrica 1 RAZVOJ LOKALNIH PROGRAMA, PROJEKATA I USLUGA ZA RAZVOJ MLADIH U GRADU NOVOM PAZARU

Strateški pravac 1:	Razvijati oblast ekonomije, obrazovne programe, mrežu usluga socijalne i zdravstvene zaštite, kulturne i sportske programe jednako dostupne svim mladima u Novom Pazaru koji će podržavati ostanak mladih i čuvati ukupne resurse zajednice				
Strateški ciljevi	Operativni ciljevi (rezultati)	Indikatori	Akcije	Ko je odgovoran?	Vreme realizacije:
<p>Oblast ekonomije</p> <p>1. Povećati uticaj mladih na razvoj zajednice</p> <p>2. Uključiti mlade u ekonomski i društveni život zajednice</p> <p>3. Podržati zapošljavanje mladih u malim i srednjim preduzećima</p> <p>4. Uključiti potencijal mladih u razvoj turizma na dobit cele zajednice</p> <p>5. Uključiti privredu zajednice u programe zapošljavanja mladih</p> <p>6. Smanjiti odliv mladih ljudi iz ekonomskih razloga</p> <p>7. Uvesti poslovnu kulturu i standarde kvaliteta u proizvodnji i pružanju usluga</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Povećana mogućnost zapošljavanja školovanih mladih • Obezbeđeno učešće mladih u reviziji Strategije održivog razvoja grada Novog Pazara • Definisana uloga mladih u ekonomskom razvoju zajednice • Podržano zapošljavanje mladih kroz razvoj malih i srednjih preduzeća • Izrađen plan za razvoj turizma sa fokusom na zapošljavanje mladih • Mladi upoznati sa potencijalom zapošljavanja u turizmu i dobiti koju to može doneti kako pojedincu tako i zajednici • Potencijal za razvoj turizma stavljen u funkciju zapošljavanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Procenat zastupljenosti mladih stručnih osoba u javnim službama • Revidirani dokument Strategije održivog razvoja grada Novog Pazara • Plan razvoja malih i srednjih preduzeća za period od 3 godine • Plan razvoja turizma za period od 3 godine sa fokusom na zapošljavanje mladih • Broj mladih sa evidencije NSZ zapolsenih kroz podsticajne 	<ul style="list-style-type: none"> • Zagovarati stručnost i zapošljavanje stručnih osoba i zapošljavanje mladih • Insistirati na transparentnosti konkursa i procedura posebno prilikom zapošljavanja u javnim ustanovama i preduzećima • Uključiti mlade u reviziju Strategije održivog razvoja grada Novog Pazara • Izraditi jedinstvenu bazu podataka u odnosu na različite varijable koje bi omogućile tačniji uvid u stvarno društveno ekonomsko stanje u zajednici • Izraditi plan koji će koristiti potencijal zajednice za razvoj malih i srednjih preduzeća i potencijal mlade radne snage • Istražiti potencijal zajednice za razvoj turizma • Upoznati se sa relevantnim dokumentima u odnosu na oblast turizma u saradnji sa turističkom organizacijom pri LS • Pokrenuti akcije za promovisanje inicijative mladih u oblasti turizma 	<p>LS</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>Turistička organizacija</p> <p>OCD</p> <p>Profesionalna udruženja</p>	<p>2009-2012</p>

<p>8. Raditi na rešavanju stambenih pitanja mladih porodica</p>	<p>mladih</p> <ul style="list-style-type: none"> • Iskorišćen potencijal talentovanih i kreativnih mladih u osmišljavanju turističke ponude grada Novog Pazara • Povećano učešće mladih u korišćenju podsticajnih programa za zapošljavanje • Izrađen plan stambene politike za mlade i program subvencioniranog stanovanja 	<p>programe zapošljavanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Raspisati konkurse za unapređenje turističkog potencijala i izradu promotivnog materijala (razviti mehanizme nagrađivanja dobrih rešenja) • Informisati mlade o podsticajnim programima za zapošljavanje • Informisati mlade o programima NSZ (subvencije, prekvalifikacije i dokvalifikacije, programi zapošljavanja i samozapošljavanja, informisanje o deficitarnim kadrovima u smislu izbora zanimanja i sl.). • Zagovarati evropske standarde poslovanja koji ne zagađuju i štite životnu sredinu • Lobirati za poboljšavanje uslova pod kojim će pojedinci i privredni subjekti dobijati kredite za pokretanje proizvodnje i razvoj usluga • Raditi na unapređenju uslova rada • JUNIOR ACHIVEMENT, program USAID-a koristiti kao ideju za razvoj preduzetničkog duha kod mladih. • Zagovarati odgovorno poslovanje privrednika u zajednici • Razviti plan stambene politke za mlade 		
<p>Oblast obrazovanja</p> <p>9. Redefinisati obrazovne programe u skladu sa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uvedeni obrazovni profili koji odgovaraju utvrđenim potrebama privrede 	<ul style="list-style-type: none"> • Novi nastavni programi u srednjim školama u 	<ul style="list-style-type: none"> • Uraditi analizu ponude obrazovnih profila kao i kvaliteta znanja stečenih na srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama u 	<p>Škole Visokoškolske ustanove</p>	<p>2009-2012</p>

<p>stvarnim potrebama privrede i tržišta rada</p> <p>10. Osavremeniti nastavne programe srednjih škola u Novom Pazaru</p> <p>11. Razviti programe rada u obrazovnim ustanovama koji podržavaju mlade u odrastanju i razvoju ličnosti</p> <p>12. Razviti prateće programe podrške koji bi mladima omogućili da se zaposle i ostanu da rade i žive u Novom Pazaru</p> <p>13. Razvijati programe za talentovane mlade koji bi pomogli razvoj njihovog potencijala</p> <p>14. Potencijal mladih u znanjima i veštinama staviti u funkciju razvoja zajednice</p> <p>15. Zagovarati jednaka pravila ponašanja za nastavnike i učenike</p> <p>16. Razviti programe usmeravanja mladih na visokoškolske ustanove čije diplome im omogućavaju da se angažuju u zajednici,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stvorene šire mogućnosti za sticanje stručnih znanja i iskustava • Uvedene nove interaktivne metode rada sa decom i mladima • Razvijeni programi za mlade koji bi im pomogli u sticanju znanja i iskustava potrebnih za zapošljavanje • Razvijeni programi inkluzije mladih iz marginalizovanih grupa u skladu sa Strategijom razvoja socijalne zaštite za Novi Pazar 	<p>Novom Pazaru</p> <ul style="list-style-type: none"> • Plan dodatnih edukacija namenjenih mladima 	<p>Novom Pazaru</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usmeriti srednje škole na obrazovanje potrebnih stručnih profila • Uključiti srednje škole, posebno ugostiteljsko turističku školu koja bi u saradnji sa NSZ radila na programima prekvalifikacije i dokvalifikacije, a u skladu sa planom razvoja turizma • Đački parlament i studentski parlament u saradnji sa OCD staviti u funkciju predlaganja rešenja • Motivisati predstavnike visokoškolskih ustanova da podrže promene u sistemu obrazovanja mladih • Redefinisati školsko gradivo u sadržaju i metodama rada sa mladima • Inicirati redukciju preobimnih programa koja bi bila praćena izdavanjem kvalitetnih udžbenika, uvođenjem savremene metodologije rada, praćene savremenim nastavnim sredstvima • Uvesti nove metode nastave i interaktivni rad sa mladima (radionice, aktivna nastava) kao podsticaj kreativnosti i istraživačkom duhu • Razviti programe prilagođene različitim interesima mladih • Preispitati opravdanost izvođenja 	<p>Nadležno ministarstvo</p> <p>LS</p> <p>Đački parlament i studentski parlament</p> <p>OCD</p>	
--	--	--	--	---	--

<p>odnosno da nađu zaposlenje</p> <p>17. Razviti motivacione programe za mlade</p> <p>18. Obezbediti učešće mladih u svim fazama reforme obrazovanja</p>			<p>nastave iz veronauke, redefinisati sadržaj kao i/ili uvesti novi predmet Istorija religija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uključiti mlade iz marginalizovanih grupa u redovno srednjoškolsko obrazovanje i druge obrazovne programe koje nudi zajednica • Uvesti programe obuke o preduzetništvu • Unaprediti praktičnu nastavu tokom školovanja u saradnji sa privredom • Zagovarati poštovanje mladih i u školama dogovoriti pravila ponašanja za nastavnike i učenike • Uvesti na lokalnom nivou nagrade, stipendije, studijska putovanja, nepostojanje programa i nagrada za talentovane mlade, i sl.) • Razvijati programe za talentovane mlade • Okupljati mlade na nivou države kako bi se stvorio front za lobiranje i zagovaranje za reformu obrazovnog sistema 		
<p>Oblast socijalne zaštite</p> <p>19. Uspostaviti sveobuhvatan sistem socijalne zaštite u skladu sa Strategijom razvoja socijalne zaštite u Novom Pazaru, Strategijom razvoja sistema socijalne zaštite u</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Na lokalnom nivou razvijena mreža preventivnih programa i usluga zaštite za mlade jednako dostupna mladima i u gradu i na selu • OCD uključene u mrežu pružalaca usluga iz 	<ul style="list-style-type: none"> • Vrste i kvalitet lokalnih usluga • Obuhvat mladih programima i ulugama iz oblasti socijalne zaštite 	<ul style="list-style-type: none"> • Raditi na smanjenu nasilja u porodici i vršnjačkog nasilja • Podržati rad Savetovaništa za mlade • Raditi na jačanju roditeljskih kompetencija • Neophodno je da se iz lokalnog budžeta izdvoje sredstva za pružanje pomoći siromaštvom 	<p>Centri za socijalni rad</p> <p>LS</p> <p>Lokalni savet za planiranje socijalne politike u</p>	<p>2009 - 2012</p>

Srbiji i Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji	oblasti socijalne zaštite namenjenih mladima <ul style="list-style-type: none"> • Na regionalnom nivou razvijene usluge koje komplementarno koriste raspoložive kapacitete više opština istovremeno, poštujući najbolji interes korisnika 		pogođenim porodicama, uz prethodno dogovorene kriterijume za dodelu ovih sredstava <ul style="list-style-type: none"> • Planirati sredstva i programe razvoja usluga za mlade na lokalnom nivou u skladu sa Strategijom razvoja socijalne zaštite u Novom Pazaru • Zajednički planirati potrebe za regionalnim uslugama i sufinansirati uspostavljanje međuopštinskih usluga 	Novom Pazaru	
Oblast zdravstvene zaštite 20. Uspostaviti sveobuhvatan sistem zdravstvene zaštite i preventivnih programa mladih u Novom Pazaru	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljena mreža preventivnih programa i zdravstvenih usluga za mlade 	<ul style="list-style-type: none"> • Savetovalište za prevenciju zdravlja i planiranje porodice • Programi podrške zdravom načinu života 	<ul style="list-style-type: none"> • Raditi na unapređenju zdravlja mladih kroz organizovanje tribina, edukacija, organizovanje školskih i vanškolskih sportskih aktivnosti 	Zdravstvene ustanove	2009 - 2012
Oblast kulture 21. Kulturno istorijska baština (verski i istorijski kulturni objekti) i programi u kulturi (festivali, regionalne kulturne manifestacije) stavljeni u funkciju privrednog razvoja i podizanja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru 22. Podržati mlade da aktivno kreiraju odnose u	<ul style="list-style-type: none"> • Podržan rad udruženja i kulturno umetničkih društava • Postojanje kvalifikovanog kadra u oblasti kulture • Razviti stimulative programe za ostanak mladih u zajednici kroz poboljšanje uslova života i unapređenje kulturnog i zabavnog života mladih u zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> • Godišnji plan podrške udruženjima u kulturi i organizaciji manifestacija i drugih programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Usmeravati mlade ljude u kreativne sadržaje u kulturi koji podržavaju odrastanje i razvoj • Unapređivati turističku ponudu kroz kulturne sadržaje • Zagovarati za obezbeđenje prostora u lokalnoj zajednici u kome će mladi delovati (između ostalog Dom omladine) • Promovisati multikulturalnost kroz: kulturna dešavanja, putem kulturno umetničkih društava (razglednice iz Novog Pazara). • Raditi na afirmaciji kulture i 	Ustanove i organizacije iz oblasti kulture Kancelarija za mlade LS OCD	2009 - 2012

<p>zajednici kako bi mogli uticati na političke, verske i međunacionalne odnose na način koji je zasnovan na poštovanju ljudskih prava</p> <p>23. Promovisati kulturnu baštinu u celini kao vrednost koja jednako pripada svim građanima u zajednici</p> <p>24. Promovisati multikulturalnost</p>			<p>kulturne baštine</p> <ul style="list-style-type: none"> • U regionalne manifestacije uključiti što veći broj opština iz Regiona 		
<p>Oblast sporta</p> <p>25. Sport i sportske manifestacije stavljeni u funkciju podizanja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Podržan rad sportskih društava i klubova u Novom Pazaru na način da su sportske aktivnosti dostupne svim mladima bez obzira na ekonomski status porodice 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj mladih uključenih u spofske aktivnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Usmeravati mlade ljude u sportske sadržaje koji podržavaju odrastanje i razvoj, podržavaju zdrav način života • Sportske sadržaje uključiti u turističku ponudu grada • Uvesti besplatne sportske programe za decu i mlade • Razviti programe prevencije agresivnog ponašanja mladih na sportskim priredbama 	<p>Ustanove i organizacije iz oblasti sporta</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>LS</p> <p>OCD</p>	2009 - 2012
<p>Oblast delovanja lokalne samouprave u odnosu na mlade</p> <p>26. Podržati aktivan pristup mladih u rešavanju problema i kreiranju uslova života i rada u zajednici</p> <p>27. Potencijal mladih staviti u funkciju stvaranja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mladi su aktivni u stvaranju prihvatljivog sistema vrednosti u zajednici • Obezbeđen prostor za okupljanja mladih i Dom omladine stavljen u funkciju programa za mlade • Mladi i OCD uključeni u sve oblasti društvenog 	<ul style="list-style-type: none"> • Programi i projekti namenjeni mladima • Sadržaj rada Doma omladine • Program rada Kancelarije za mlade 	<ul style="list-style-type: none"> • Angažovati mlade i OCD na zagovaranju transparentnosti u radu javnih službi, dostupnosti informacija od javnog značaja, učešću u kreiranju lokalnog budžeta i nadgledanju rada lokalne samouprave • Insistirati na transparentnosti konkursa i procedura posebno prilikom zapošljavanja u javnim ustanovama i preduzećima 	<p>Kancelarija za mlade</p> <p>LS</p> <p>OCD</p>	2009 - 2012

<p>prihvatljivog sistema vrednosti i kreiranje odnosa u zajednici kako bi mogli uticati na političke, verske i međunacionalne odnose na način koji je zasnovan na poštovanju ljudskih prava</p>	<p>života</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kancelarija za mlade stavljena u funkciju aktivnog učesća mladih u programima koje pokreće zajednica 		<ul style="list-style-type: none"> • Informisati zajednicu o ulozi Kancelarije za mlade • Sistematizovati iskustva i ponuditi ih drugim kancelarijama i MOS • Sprovesti edukaciju za procese planiranja, evaluacije, monitoringa i sl. • Napraviti bazu podataka (OCD, dešavanja, akcije, konkursi i sl.) • Obezbediti medijsku podršku programima za mlade (Omladinska TV, emisije na RTV) • Razviti program rada Kancelarije za mlade koji će sadržati: <ul style="list-style-type: none"> ○ Prikupljanje ideja i predloga mladih ○ Praćenje i evaluacija programa za mlade ○ Objediniti informacije o tekućim projektima ○ Olakšati dostupnost programa za mlade (kursevi jezika i sl.) 		
<p>Oblast delovanja organizacija civilnog društva u odnosu na mlade</p> <p>28. Uključiti mlade u rad OCD</p> <p>29. Razmenjivati znanja i iskustava unutar civilnog sektora na nivou šire zajednice o načinima uključivanja mladih</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Programi OCD uključeni u vannastavne programe u školama • Uključivanje mladih u rad OCD podržano od strane nastavnika • Ojačano delovanje OCD-a u zajednici angažmanom mladih 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj mladih angažovanih kroz civilni sektor • Broj OCD koji okupljaju mlade 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponuditi programe, znanja i iskustva OCD-a školama, jednako kao i izvršiti pritisak na škole gde je to neophodno u svrhu organizovanja raznih programa u okviru škola koji bi bili obavezujući za škole • Raditi na reafirmaciji rada udruženja kao što su Planinarski klub, organizacija skauta i na reafirmaciji vrednosti koje su okupljale članove ovih organizacija 	<p>OCD</p> <p>Škole</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>LS</p>	<p>2009 - 2012</p>

<p>30. Kroz programe OCD raditi na uključivanju privrednika u osnivanje fonda za mlade talente u lokalnoj zajednici</p> <p>31. Uz pomoć OCD, pri Kancelariji za mlade formirati koordinaciono telo na nivou lokalne zajednice koje bi okupilo sve socijalne aktere i bavilo se unapređenjem položaja mladih (Savet za mlade)</p> <p>32. Približiti mladima potencijal njihovog angažovanja kroz OCD i druge oblike za njihov razvoj i lakše zapošljavanje.</p>			<ul style="list-style-type: none"> • Kontaktirati OCD iz okruženja radi upoznavanja sa primerima dobre prakse angažovanja znanja i veština mladih u razvoj zajednice • Razvijati volonterski rad i predočiti mladima i njihovim roditeljima sve prednosti ovog načina angažovanja. • Raditi na unapređenju kapaciteta Kancelarije za mlade. • Zajedno sa mladim članovima raditi na redefinisaju uloge i mesta OCD u zajednici: <ul style="list-style-type: none"> ○ Raditi na međugeneracijskom transferu znanja ○ Kreirati kampanje za buđenje građanske svesti i prijavljivanje počinitelaca nedozvoljenih radnji i dela ○ Naći načine kako da se na najbolji način mladima približe forme i načini organizovanja mladih (građansko vaspitanje, tribine, TV emisije). 		
--	--	--	--	--	--

Matrica 2 KONTINUIRANI RAZVOJ KAPACITETA KLJUČNIH LOKALNIH AKTERA OD ZNAČAJA ZA UNAPREĐENJE KVALITETA ŽIVOTA MLADIH U NOVOM PAZARU

Strateški pravac 2:	Kontinuirano podržavati komplementarni i sveobuhvatni razvoj ukupnih kapaciteta mladih i zajednice u celini u funkciji unapređenja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru, prilagođenih organizaciono i tehnički specifičnostima mladih kao ciljne grupe				
Strateški ciljevi	Operativni ciljevi (rezultati)	Indikatori	Akcije	Ko je odgovoran?	Vreme realizacije:
<p>Oblast ekonomije</p> <p>1. Razvijati ukupne ekonomske kapacitete zajednice kao mogućnost za zapošljavanje mladih, sa naglaskom na razvoj turizma</p> <p>2. Graditi kapacitete mladih u znanjima i veštinama potrebnim za savremene načine posovanja</p> <p>3. Razviti stimulative programe za ostanak mladih u zajednici kroz poboljšanje uslova života i ekonomsko osamostaljivanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> Izrađen plan za razvoj turizma sa fokusom na uključivanje mladih Stvorene mogućnosti mladima za usvajanje novih znanja i veština za uspešno poslovanje 	<ul style="list-style-type: none"> Plan za razvoj turizma u Novom Pazaru 	<ul style="list-style-type: none"> Mladi će u saradnji sa OCD istražiti potencijal zajednice za ekonomski razvoj, sa naglaskom na razvoj turizma Upoznati se sa relevantnim dokumentima u odnosu na oblast turizma u saradnji sa turističkom organizacijom pri LS Raditi na približavanju mladima programa NSZ, organizovati edukacije u znanjima kao PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje, i sl. Razvijati mehanizme obraćanja mladih u odnosu na zajednicu (potrebna su znanja kao: PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje, i sl.) Razvijati moderan turizam kao reprezent privrede zajednice (etno turizam, kulturno-istorijski turizam, religijski turizam, sportsko-rekreativni, zdravstveni, planinski, velnes, anti-stres programi u netaknutoj prirodi) Organizovati uzgajanje, otkup, plasman zdrave hrane 	<p>OCD</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>LS</p> <p>Turistička organizacija</p> <p>Udruženja privrednika</p>	<p>2009-2012</p>

			<ul style="list-style-type: none"> • Lobirati za poboljšavanje uslova pod kojima će pojedinci i privredni subjekti dobijati kredite za pokretanje proizvodnje i razvoj usluga • Uključiti privredu zajednice u programe zapošljavanja mladih • Raditi na unapređenju uslova rada • Zagovarati odgovorno poslovanje privrednika u zajednici 		
<p>Oblast obrazovanja</p> <p>4. Prilagoditi sistem školstva potrebama mladih i novim potrebama modernizovane privrede</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stvorene šire mogućnosti za sticanje stručnih znanja i iskustava • Osavremenjena oprema i poboljšani uslovi rada u školama • Razvijeni programi za mlade koji bi im pomogli u sticanju znanja i iskustava u cilju zaposlenja • Unapređeni kapaciteti škola u prostoru i opremi • Ojačana uloga Đačkog parlamenta u radu škole 	<ul style="list-style-type: none"> • Novi nastavni programi i oprema u školama 	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi plan proširenja prostornih kapaciteta škola • Poboljšati i osavremeniti opremu i uslove rada u školama, pre svega onih u selima • Neophodno je prići mladima u školi i tu im ponuditi određene programe koji bi stimulatивно uticali na mlade • Organizovati zajedničke edukativne programe za nastavnike i učenike • Staviti u funkciju psihosocijalne službe pri školama • Ispitati kvalitet nastave građanskog obrazovanja i veronauke • Sprovesti edukaciju za rad u Đačkom parlamentu i uvesti evaluaciju rada Đačkog parlamenta • Uvesti nove nastavne programe za nova zvanja potrebna 	<p>Škole</p> <p>Visokoškolske ustanove</p> <p>OCD</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>LS</p> <p>Turistička organizacija</p> <p>Udruženja privrednika</p>	2009 - 2012

			privredi, kao što su turistički tehničar, tehničar za reciklažu otpada, menadžer u turizmu, i sl.		
<p>Oblast socijalne zaštite</p> <p>5. Razviti programe socijalne politike namenjene mladima</p> <p>6. Podržati osnivanje klubova za mlade u mesnim zajednicama u gradskim i seoskim sredinama kao podršku socijalnom uključivanju mladih iz marginalizovanih grupa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Na lokalnom nivou razvijena mreža usluga dostupna mladima u svim područjima, uključujući udaljena seoska područja 	<ul style="list-style-type: none"> • Vrste i kvalitet socijalnih usluga i programa za mlade • Obuhvat mladih socijalnim uslugama i programima 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijati dislocirane usluge i programe za socijalno uključivanje mladih • Raditi na razvoju socijalnih programa i javno zastupati interese mladih, posebno iz ugroženih grupa 	<p>Centar za socijalni rad</p> <p>LS</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>Lokalni savet za planiranje socijalne politike u Novom Pazaru</p> <p>OCD</p>	2009 - 2012
<p>Oblast zdravstvene zaštite</p> <p>7. Prilagođavati kapacitete ustanova zdravstvene zaštite potrebama preventivnog rada i lečenja mladih</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Unapređeni kapaciteti zdravstvenih ustanova • Organizovano savetovalište za mlade 	<ul style="list-style-type: none"> • Godišnji program rada zdravstvenih ustanova u odnosu na obuhvat mladih u vrsti usluge i broju 	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi program razvoja kapaciteta u oblasti zdravstvene zaštite (ljudskih, u smislu edukacija stručnog kadra za rad sa mladima, smeštajnih, u smislu ulaganja u zdravstvene objekte) • Sprovoditi programe zdravstveno obrazovnog rada sa mladima u smislu sprečavanja bolesti zavisnosti i drugih problema • Organizovati sistematske preglede na selu u smislu prevencije malignih bolesti • Raditi na podizanju svesti roditelja i mladih o značaju 	<p>Zdravstvene ustanove</p> <p>LS</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>Lokalni savet za planiranje socijalne politike u Novom Pazaru</p>	2009 - 2012

			zdrave ishrane	OCD	
<p>Oblast kulture</p> <p>8. Kulturno istorijska baština (verski i istorijski kulturni objekti) i programi u kulturi (festivali, regionalne kulturne manifestacije) stavljeni u funkciju podizanja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Podržan rad udruženja i kulturno umetničkih društava • Postojanje kvalifikovanog kadra u oblasti kulture 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapaciteti raspoloživi mladima za kulturna događanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulagati u unapređenje infrastrukture za kulturu • Staviti u funkciju mladih prostor Doma omladine • Obezbediti dodatna sredstva za programe u kulturi i uvesti mehanizme praćenja njihovog namenskog trošenja • Uključiti kapacitete mladih u rad na afirmaciji kulture i kulturne baštine • U regionalne kulturne manifestacije uključiti mlade iz što većeg broja opština iz Regiona 	<p>Ustanove i organizacije iz oblasti kulture</p> <p>LS</p> <p>OCD</p>	2009 - 2012
<p>Oblast sporta</p> <p>9. Sport i sportske manifestacije stavljeni u funkciju podizanja kvaliteta života mladih u Novom Pazaru</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Podržan rad sportskih društava i klubova kroz razvoj prostronih kapaciteta • Obezbeđen kvalifikovan kadar u oblasti sporta 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj revitalizovanih postojećih sportskih objekata i broj novoizgrađenih 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulagati u unapređenje infrastrukture za sport • Raditi na povezivanju sportskih organizacija u Regionu • Izraditi plan korišćenja postojećih sportskih objekata • Uvesti besplatne sportske programe za decu i mlade 	<p>Ustanove i organizacije iz oblasti sporta</p> <p>LS</p> <p>OCD</p>	2009 - 2012
<p>Oblast delovanja lokalne samouprave u odnosu na mlade</p> <p>10. Unapređivati kapacitete lokalne samouprave za, sa jedne strane podršku mladima u odrastanju i školovanju, i sa druge strane za aktivno</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Unapređeni kapaciteti lokalne samouprave za rad sa mladima kroz Kancelariju za mlade i druge javne ustanove • Mladi aktivno uključeni u rad lokalne samouprave 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj mladih uključen u rad lokalne samouprave 	<ul style="list-style-type: none"> • Napraviti bazu podataka koja bi objedinila informacije o planovima i akcijama za mlade, kontakt osobama, info punktovima, i sl. • Razviti zajedničke programe rada sa drugim socijalnim akterima namenjene mladima • Stvoriti uslove u okviru lokalne 	<p>LS</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>OCD</p>	2009 - 2012

uključivanje mladih u rad lokalne samouprave			<p>samouprave za aktivno učešće mladih</p> <ul style="list-style-type: none"> Objavljivati informacije o događanjima na bilbordima 		
<p>Oblast delovanja organizacija civilnog društva u odnosu na mlade</p> <p>11. Podržati jačanje kapaciteta Kancelarije za mlade u Novom Pazaru</p> <p>12. Razviti kapacitete OCD za veće uključivanje mladih u aktivnosti civilnog sektora</p>	<ul style="list-style-type: none"> Unapređeni kapaciteti Kancelarije za mlade Iskustvo OCD stavljeno u funkciju podrške za osnivanje i izgradnju kapaciteta organizacija mladih 	<ul style="list-style-type: none"> Broj saradnika Kancelarije za mlade 	<ul style="list-style-type: none"> Pri Kancelariji za mlade formirati koordinaciono telo na nivou lokalne zajednice koje bi okupilo sve socijalne aktere i bavilo se unapređenjem položaja mladih Raditi na unapređenju kapaciteta Kancelarije za mlade u Novom Pazaru Organizovati edukacije za mlade kao i organizovati sajam ideja i projekata na lokalnom nivou, gde bi se pored ostalog razmenile ideje i osmislile javne akcije koje bi finansirala LS i fondacije kao što je BCIF Organizovati edukacije na teme: PR, lobiranje, javno zagovaranje, umrežavanje, i sl. 	Kancelarija za mlade OCD	2009 - 2012

Matrica 3 RAZVOJ KAPACITETA ZAJEDNICE ZASNOVAN NA KOMUNIKACIJI, PARTNERSTVU I UKLJUČIVANJU SVIH SOCIJALNIH AKTERA U RAD SA MLADIMA

Strateški pravac 3:	Rad svih socijalnih aktera u zajednici usaglašavati i usmeravati u stvaranje boljeg ambijenta za mlade u Novom Pazaru				
Strateški ciljevi	Operativni ciljevi (rezultati)	Indikatori	Akcije	Ko je odgovoran?	Vreme realizacije:
<p>1. Uspostaviti komplementarno korišćenje kapaciteta različitih socijalnih aktera u funkciji razvoja mladih</p> <p>2. Razviti procedure informisanja i razmene podataka o mladima i od značaja za mlade</p> <p>3. Razviti integrativni pristup u rešavanju problema mladih u skladu sa nacionalnim strategijama</p> <p>4. Unaprediti nivo svesti zajednice o potrebama, pravima i mogućnostima mladih</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obezbeđena je saradnja lokalnih institucija i OCD u programima za mlade • Obezbeđena je koordinisana implemantacija postojećih nacionalnih strategija na lokalnom nivou • Ostvaren je integrativni pristup lokalnih socijalnih aktera u radu sa mladima • Obezbediti saradnju lokalnih institucija i OCD u integraciji mladih u razvojne procese u zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> • Protokol o saradnji lokalnih socijalnih aktera i Kancelarije za mlade • Broj partnerskih projekata za mlade • Broj kampanja i akcija u zajednici na uključivanju mladih u razvoj lokalne zajednice 	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprediti saradnju različitih socijalnih aktera u pružanju zaštite i podrške mladima • U saradnji sa LS obezbediti implementaciju nacionalnih strategija na lokalnom nivou i koordinisati delovanje u implementaciji sa OCD i sa predstavnicima mladih i Kancelarijom za mlade • Objediniti i usaglasiti podatke svih socijalnih aktera o broju mladih i problemima sa kojima se suočavaju • Potpisati protokol o saradnji između institucija, OCD i LS u oblasti rada sa mladima • Ministarstvo omladine i sporta uključiti u proces podrške programima za mlade u Novom Pazaru • Motivisati mlade da se uključe u akcije od opšteg dobra za zajednicu 	<p>Lokalna samouprava</p> <p>OCD</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>Škole</p> <p>Visokoškolske ustanove</p> <p>CSR</p> <p>Dom zdravlja</p> <p>NSZ</p> <p>Kulturne i sportstke ustanove</p>	<p>2009. - 2012</p>
<p>Oblast obrazovanja</p> <p>5. Uključiti druge socijalne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljena saradnja škola sa sa OCD 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj partnerskih 	<ul style="list-style-type: none"> • Predstaviti školama prednosti zajedničkog rada sa mladima od 	<p>Škole</p> <p>Visokoškolske</p>	<p>2009. - 2012</p>

<p>aktere u zajednici u proces podizanja kvaliteta nastave i uvođenje novih metoda rada sa mladima</p>	<p>uvođenjem novih programa rada sa mladima i uključivanja mladih (učenika) u rad OCD</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljena saradnja škola sa drugim socijalnim akterima i Kancelarijom za mlade u sprovođenju programa i akcija u zajednici namenjenih mladima 	<p>programa koji se sprovode uz učešće škola</p>	<p>strane OCD uz podršku LS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neophodno je izraditi plan saradnje između škola i NSZ kako bi mladi blagovremeno bili upoznati sa sopstvenom ulogom i mogućnostima koje daje država pri zapošljavanju • Obezbediti podršku škola radu đачkih parlamenata i njihovoj međusobnoj saradnji • Neophodno je u saradnju sa školama uključiti druge socijalne aktere u zajednici iz različitih oblasti rada od značaja za mlade • Neophodno je u saradnju sa školama uključiti Ministarstvo prosvete 	<p>ustanove</p> <p>Lokalna samouprava</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>OCD</p> <p>CSR</p> <p>Dom zdravlja</p> <p>NSZ</p> <p>Kulturne i sportstke ustanove</p>	
<p>Oblast kulture</p> <p>6. Uključiti ostale socijalne aktere u zajednici u razvoj kulturnih programa na način da su mladi i kreatori i konzumenti</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mladi aktivno uključeni u kulturne programe u ulozi kratora i konzumenata • Drugi socijalni akteri uključeni u kreiranje i sprovođenje kulturnih programa u zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj programa za mlade u oblasti kulture 	<ul style="list-style-type: none"> • Uključiti sve aktere u zajednici, posebno obrazovne ustanove u promociju i učestvovanje u kreiranju i realizaciji kulturnih programa • Organizovati kulturne aktivnosti u tesnoj saradnji sa LS koja bi obavezala i koordinirala ostale socijalne aktere u procesu planiranja i realizacije ovih aktivnosti • Približiti mladima dobiti od angažovanja u kulturnim programima u zajednici i zagovarati roditelje i nastavnike da podrže angažovanje mladih 	<p>Kulturne i sportstke ustanove</p> <p>Škole</p> <p>Visokoškolske ustanove</p> <p>Lokalna samouprava</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>OCD</p>	<p>2009. - 2012</p>

				CSR	
<p>Oblast sporta</p> <p>7. Uključiti ostale socijalne aktere u zajednici u razvoj sportskih programa koji podržavaju zdrav način života mladih</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mladi aktivno uključeni u sportske programe • Drugi socijalni akteri uključeni u kreiranje i sprovođenje sportskih programa u zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj programa za mlade u oblasti sporta 	<ul style="list-style-type: none"> • Uključiti sve aktere u zajednici, posebno obrazovne ustanove u promociju i učestvovanje u kreiranju i realizaciji sportskih programa • Organizovati sportske aktivnosti u tesnoj saradnji sa LS koja bi obavezala i koordinirala ostale socijalne aktere u procesu planiranja i realizacije ovih aktivnosti • Približiti mladima dobiti od angažovanja u sportskim programima u zajednici • Zagovarati roditelje i nastavnike da podrže mlade u proaktivnom stavu prema zdravom načinu života 	<p>Kulturne i sportstke ustanove</p> <p>Škole</p> <p>Visokoškolske ustanove</p> <p>Lokalna samouprava</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>OCD</p> <p>CSR</p> <p>Dom zdravlja</p>	2009. - 2012
<p>Oblast delovanja organizacija civilnog društva u odnosu na mlade</p> <p>8. Raditi zajednički unutar civilnog sektora na programima koji bi podržali razvoj kreativnih potencijala mladih</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Plasirane ideje mladih kroz delovanje OCD 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj mladih uključenih u rad OCD 	<ul style="list-style-type: none"> • U saradnji sa OCD raditi na programima koji bi podržali razvoj kreativnih potencijala mladih • Preko Kancelarije za mlade u saradnji sa OCD i nadležnim institucijama i drugim organizacijama objediniti projekte i nove planove koji se tiču mladih, i prezentovati ih nadležnim ministarstvima i zatražiti podršku i partnerstvo 	<p>OCD</p> <p>Kancelarija za mlade</p> <p>Lokalna samouprava</p> <p>Škole</p> <p>Visokoškolske ustanove</p>	2009. - 2012

			<ul style="list-style-type: none"> • Uključiti privrednike u osnivanje fonda za mlade talente u lokalnoj zajednici • Ostvariti saradnju sa medijima kako bi mladi dobili prostor za prezentovanje svojih problema i mogli upoznati zajednicu za predlogom rešenja (omladinska emisija sa sadržajima koji su angažovani). • Medijske nastupe mladih iskoristiti za upoznavanje mladih u zajednici sa radom OCD, radom đачkih parlamenata i Kancelarije za mlade • Podržati uključivanje organizacija mladih u saradnju na nacionalnom i međunarodnom nivou • Promocija volonterskog rada (vrednovanje volonterskog rada pri upisu na studije, vrednovanje volonetrskog rada kao vrednost u zajednici, iskustvo volonterskog rada kao priznato iskustvo za kasnije zaposlenje, i sl.) 	<p>CSR</p> <p>Dom zdravlja</p> <p>NSZ</p> <p>Kulturne i sportstke ustanove</p>	
<p>Oblast rada lokalne samouprave</p> <p>9. Da službe LS u saradnji sa drugim socijalnim akterima i mladima aktivno učestvuje u kreiranju i</p>	<ul style="list-style-type: none"> • LS koordinira rad lokalnih institucija i organizacija u razvoju i sprovođenju programa za mlade 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj zajedničkih aktivnosti LS, drugih socijalnih aktera u 	<ul style="list-style-type: none"> • Formirati Savet za mlade • Promovisati primere dobre prakse stečene u saradnji između LS i mladih • Zajednički razviti program rada i delovanja Kancelarije za 	<p>Lokalna samouprava</p> <p>OCD</p> <p>Kancelarija za</p>	2009. - 2012

<p>spvođenju programa za mlade</p>		<p>zajednici i mladih</p>	<p>mlade</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zajednički raditi na promeni i poboljšanju imidža grada (izraditi projekat za promotivni materijal Novog Pazara) • Izraditi program rada bašte Doma omladine • Organizovati sajam projekata i ideja u saradnji LS i OCD 	<p>mlade</p> <p>Škole</p> <p>Visokoškolske ustanove</p> <p>CSR</p> <p>Dom zdravlja</p> <p>NSZ</p> <p>Kulturne i sportstke ustanove</p>	
------------------------------------	--	---------------------------	--	--	--

Matrica 4 PLAN PRIBAVLJANJA I RASPOLAGANJA FINANSIJSKIM SREDSTVIMA POTREBNIM ZA IMPLEMENTACIJU STRATEGIJE, PROGRAMA I PROJEKATA ZA MLADE U NOVOM PAZARU

Strateški pravac 4:	Uspostaviti mehanizme prikupljanja sredstava iz različitih fondova i odgovornog upravljanja sredstvima lokalne zajednice za finansiranje programa i projekata za mlade				
Strateški ciljevi	Operativni ciljevi (rezultati)	Indikatori	Akcije	Ko je odgovoran?	Vreme realizacije:
<p>1. Planirati sredstva u budžetu lokalne samouprave za programe namenjene mladima</p> <p>2. Sredstva namenjena mladima planirati u skladu sa usvojenim planskim dokumentima</p> <p>3. Uspostaviti različite vidove finansiranja programa i projekata za mlade</p> <p>4. Obezbediti sredstva iz nacionalnih i međunarodnih fondova za implementaciju Strategije i Akcionog plana za mlade u Novom Pazaru</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obezbeđena sredstva za implementaciju prioriteta definisanih u usvojenim planskim dokumentima • Pribavljena sredstva iz različitih međunarodnih fondova i predpristupnih fondova EU 	<ul style="list-style-type: none"> • Struktura lokalnog budžeta • Iznos sredstava obezbeđen iz različitih izvora • Struktura i ukupan iznos sredstava namenjenih programima za mlade • Baza podataka o izvorima finansiranja 	<ul style="list-style-type: none"> • Napraviti procenu potrebnih sredstava po prioritetima iz usvojenih planskih dokumenata • Obezbediti finansijska sredstva za programe i projekte za mlade • Istražiti potencijalne međunarodne izvore finansiranja 	<p>LS</p> <p>OCD</p> <p>Kancelarija za mlade</p>	<p>2009. – 2012.</p>